Эхэ hайхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабрин 21-hээ гарана

Олониитын-политическэ газетэ

1991 ДЕКАБРЬ 3 ВТОРНИК № 236 (18339)

сэн 6 мүн.

Буряадай ССР-эй Верховно Советдэй V сесси

ШУХАЛА АСУУДАЛНУУД ШИИДХЭГДЭБЭ

Сессиин hүүлшын үдэрэй—ноябриин 29-нэй үглөөнэй заседани урда үдэрынь зүбшэгдөөд, шиндхэбэри абтаагүй «РСФСР-эй Гэр байрын жаса үмсэлэлгэ тухай» РСФСР-эй Хуулиие Буряадай ССР-тэ хэрэглэхэ гүрим тухай» тогтоолой проект харалгаhаа эхилээ. Арадай депутадууд тус тогтоолой проектые статьягаар зүбшэжэ, статья бүхэниие дуугаа үгэлгөөр баталба.

Элдэб hанамжанууд проектын 2-дохи пунктаар хэлэгдээ. Нэгэ хүндэ түлөөhэгүйгөөр хэды дүрбэлжэн метр байра үгтэхэ ёhотойб гэhэн асуудалаар гол арсалдаан болоо. Проектын ёhоор 18 дүрбэлжэн метр байра үгтэхэ, нэгэ бүлэдэ үшөө 9 дүрбэлжэн метр нэмэгдэжэ үгтэхэ гэгдэhэн байна. Харин тиихэдэ нэгэ хүндэ 21,5 дүрбэлжэн метр үгтэхэ ёhотой гээд республикын профсоюзуудай советдэй түрүүлэгшэ Н. А. Розанов тэмдэглээ hэн. Зүгөөр, зоной ажаhуужа байhан бүхы байрануудыг тэдэнэртэ түлөөhэгүйгөөр үгтэхэ ёhотой гэжэ олон депутадууд мэдүүлээ. Эдэ асуудалнуудаар hанамжанууд хэлэгдээ гэжэ тэмдэглэхэ шухала.

Үнэн дээрээ байрануудые зондо түлөөhэгүйгөөр үгэхэ гээшэл зүбтэй хаш. Юуб гэхэдэ, олонхи зон гэр байра үмсэдөө худалдажа абаха мүнгэгүй байна. Жэшээнь, 120 гэр бүлын ажаhуудаг нэгэ гэр соohоо байра үмсэдөө абаhан, абаагүй зониие яажа хангахаб? Үмсын, гүрэнэй гү, али предприятиин, муниципальна гэр байрын түлөөhэн ямар байхаб?—гэхэ мэтын олон асуудалнуудые депутадууд табижа, тодорхой харюу олобогүй.

hүүлэй hүүлдэ нэгэ хүндэ хэды хэмжээнэй байра түлөөhэгүйгөөр үгтэхэ ёhотойб гэhэн асуудал дуугаа үгэлгдэдэ табигдажа, олоной дуугаар 18 дүрбэлжэн метр баталагдаба. Ингэжэ нэгэ хүндэ 18, үшөө бүлэдэ 9 дүрбэлжэн метр байра нэмэжэ үгэхөөр хараалагдаа.

Түс тогтоолой проект баталагдаа.

Удаань арадай депутадууд «Нютагай өөhэдөө өөhэдыгөө хүтэлбэрилгэ тухай» Буряадай ССР-эй Хуулиин проект зүбшэн хэлсэлгээ үргэлжэлүүлбэ. Энэ проект урда үдэрынь баhал абтангүй, тэрэнэй зарим статьянууд шэнээр байгуулагдаhан комисси дээрэ харагдаhан байгаа. Комиссиин зүгhөө депутат **Н. П. Быков** мэдээсэл хэ. Тобшоор хэлэхэдэ, урда үдэрыньшье, энэ үдэршье тус проектын 21-дахи статьягаар элдэб hанамжанууд хэлэгдэ. Районой хэмжээгээр харахада, нютагай захиргаанай толгойлогшын hунгагдахада, арадай депутадуудай Советдэй түрүүлэгшэ сүлөөлэгдөогүй тушаалтай хүн байха. Тэрэнэй гол уялга гэхэдэ, сесси хүтэлбэрилжэ, тэрэниие үнгэргэхэ болоно. Энэмнай ямаршье засагтүй хүн болохо байна. Энэ асуудал олоной hанаа зобоогоо. Депутадууд **В. Д. Порхоев, В. Р. Соктоев** болон бусад Советдэй түрүүлэгшэ сүлөөлэгдэhэн тушаалтай хүн байха ёhотой гэжэ дурадхаа. Гэбэшье комитедэй түрүүлэгшэ Н. П. Быковэй хэлэhэнэй ёhоор, энэ үшар хоёр засаг бии болгохо байна. Иимэ жэшээ дурдамаар. Советдэй түрүүлэгшэ райгүйсэдкомой түрүүлэгшэ хоёр «мүргэлдэжэ» байгаа бэшэ гү? Тиимэhээ иимэ юумэнэй болохогүйе проект соо уридшалан хараалhан байна. Энэ асуудалаар депутадууд дуугаа үгэжэ, проект соо хэлэгдэhые баталаа гэхэ гү, али Советдэй түрүүлэгшэ гол ажалhаа сүлөөлэгдөогүй хүн байха болобо.

Түс проектын 51-дэхи статьяhаа хэргы заhабарилгын хүдэлмэриhөө колхоз, совхозуудые сүлөөлхэ эрилтэ депутат **И. С. Гринчишин** табяа. Энэ эрилтээ hая гаргагдаhан «РСФСР-эй Харгын фондын Хуулида үндэхэлhэн байна. Энэ Хуули соо иигэжэ бэшээтэй: «Харгы хэрэглэhэнэй, тэрэниие заhабарилhанай түлөө колхоз, совхозууд харгын предприятида мүнгэ түлэхэ ёhотой». Энээниие олон делегадууд зүбшөөгөөгүй. Юуб гэхэдэ, өөрынгөө мэдэлдэ байhан газар дээрэхи харгынуудые колхоз, совхозууд өөhэдөө заhабарилха эрхэтэй байха ёhотой. Тиигээдшье эндэхи харгы хэрэглэhэнэй түлөө түлэгдэhэн мүнгэн нютаг дээрэ хэрэглэгдэхэ ёhотой гээд тэдэнэр тэмдэглээ.

Энэ болон бусад асуудалнуудые зүбшэжэ байhаар зарим депутадууд «халажа» ерэхэдээ худхажа, баталагдаад, дуугаа үгэhэн статьянуудтаа дахин эрьежэ эхилбэ. Энэ юу харуулнаб гэхэдэ, олон депутадууд хэлсэжэ байhан асуудалаа гүнзэгыгөөр анхарнагүй. Юумэнэй үнгэршэhэн хойно гэнтэ, ухаандаа оруулжа, тэрэнэй тааруугүй сагта хэлэжэ, бусадые худхуулна.

Үдэшын заседаниие **В. В. Саржан** хүтэлбэ. Сессиин зүбшэн хэлсэхэ «Өлдэб асуудалнуудые» депутадууд хаража эхилбэ.

«Буряадай ССР-эй арадай депутат В. В. Устиновай хэhэн асуултаар харюунуудые» Буряадай ССР-эй прокурор **А. Ф. Покацкий** хэбэ. Нүхэр Устиновай хүтэлбэрилдэг хилээмэнэй баазаhаа мүнөө хоморой шухаг болоhон продуктнууд хулгайлагдана, тэндэ ажалай журам hула гэhэн **донгодолго** Верховно Советдэ орожо, тэрэнэй хэжэ байhан ажал ябуулга шалгаха тусхай комисси байгуулагдаhан байна. 1990—1991 оноуудай туршада хилээмэнэй баазын складуудhаа гэршүүхын, хатаагдаhан үндэгоор хэгдэhэн гурилай хулгай 9 дахин хэгдэжэ, бухьдөө арбаад мянган түхэригэй хохидол үзүүлэгдээ гэжэ комисси элирүүлээ. Гадна республикын, Улаан-Удэ хотын хилээмэнэй баазануудта мүн лэ хулгай хэгдэнэ гэжэ комиссиин зүгhөө үгэ хэлэгшэ баталаа. Ажалай журамай hула байhанhаа хулгайн хэгдэhэн тула В. В. Устиновта уголовно мүрдэлгын хэрэг нээhэнэй хэрэг үгы гэжэ прокурор комиссиин хэhэн тобшололые сессидэ соносхобо. Энэл асуудалаар депутат **Г. К. Языков** өөрын талаhаа мэдээсэл хэбэ. Тиихэдээ В. В. Устиновай хэhэн ажал ябуулгые үшөө дахин хаража үзэхэ хэрэгтэй гэhэн дурадхал оруулаа. Депутат **В. В. Устинов** үгэ абажа, зүбшэн хэлсэгдэжэ байгаа асуудалаар тайлбаринуудые хэбэ. Тиин сесси республикын прокуророй хэhэн мэдээсэлые хараадаа абажа, тус асуудалда дахин бусалтагүй гэhэн шиидхэбэри ababa.

«Налог тохохо асуудалнуудай талаар Буряадай ССР-эй Верховно Советдэй баталан абаhан шиидхэбэринүүдые республикын прокуророй буруушаалга тухай» асуудалаар **В. Б. Бохиев** мэдээсэл хэ. Республикын шубуунай фабрикануудые худөө ажахын үйлэдбэритэй гэхэ гү, али промышленна үйлэдбэритэй предприяти гэжэ тоолохо болоно гүбди? Ямар үйлэдбэритэйб гэжэ элирүүлhэнhээ тэдээндэ налог тохолгын хэмжээн дулдыдаха ёайна бшуу. Мүнөө шубуудай тэжээлэй үнэтэй болоходо, ехэ налог даруулдаг шубуунай фабриканууд хэрэгтэй тэжээлээ ехээр худалдажа абаха аргагүй байна. Тиимэhээ тэдэнэй олзонь доошолно, шубуунай мяха, үндэгэ үйлэдбэрилгэнь эрид унаа. Энэ асуудалые шиидхэхэ шухала гэжэ В. Б. Бохиев хэлэбэ.

Тус асуудалаар шиидхэбэриин абтаhан хада дахинаа бусаhанай хэрэг үгы гэжэ депутат **А. К. Вершинин** мэдүүлбэ. Прокуророй буруушаалга зүб, тэрэниие дэмжэнэб гэжэ **Н. Н. Найданов** hанамжалба. Тэрэнэй hанамжые депутат **В. С. Борисов** буруушааба. Тус асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ **О. Б. Хомутов, А. Ф. Покацкий, И. Т. Павлов** хабаадалсаба. Тиин дуугаа үгэлгэ боложо, республикын прокуророй хэhэн буруушаалга дэмжэгдэбэгүй.

Гурбадахи асуудалаар—«Орон дотор конституцида эсэргүүгээр болоhон урбалтын үедэ Буряадай ССР-эй зарим харюусалгата тушаалтадай хэhэн ажал ябуулгые шалгаhан ба мүрдэhэн худалмэриин дүнгүүд тухай» **Г. К. Языков** үгэ хэлэбэ. Энэ асуудалаар республикын прокурор А. Ф. Покацкиин, Улаан-Удын сэрэгэй гарнизоной начальник А. И. Николаевай, Буряадай ССР-эй Радио болон теле-дамжуулганууудай талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ А. С. Баиновай, республикын «Союзпечать» управлениин начальник В. И. Помулевой хэhэн ажал ябуулга шалгагдаа. Тиин гүрэнэй урбалтын үедэ тэдэнэр ГКЧП-е дэмжэжэ байгаа гэhэн баримтанууд хаанашье үгы, хэжэ байhан ажалаа хэм соогоо ябуулжа байгаа гэhэн тобшолол хээбди гэжэ Г. К. Языков сессидэ дуулгаба.

Электрын элшэ хүсөөр ба дулаагаар республикын арадай ажахые хангаха талаар үйлэдбэриин «Бурятэнерго» нэгэдэлэй абажа байhан хэмжээнүүд тухай тус нэгэдэлэй генеральна директор **Г. О. Борисов** сессидэ хөөрэжэ үгэбэ.

Шэнэ жэлдэ үхибүүдтэ үгтэхэ бэлэгүүдые зохёохо талаар ямар хэмжэнүүдэй абтажа байhан тухай Буряадай ССР-эй худалдаа наймаанай министр **М. Х. Харанутов**, хүн зониие түлеэ залhаар, нүүрhээр хангалга тухай «Бурятлестопром» нэгэдэлэй генеральна директор **И. Г. Иванов**, хүнгэн автомобиляар хангалга тухай депутат О. П. Дунаевагай хэhэн асуултаар Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Советдэй Түрүүлэгшын орлогшо **В. К. Агалов** Бэшүүрай райондо Буряадай телевидениин дамжуулгануудые харуулха тухай депутат Л. А. Смолинагай хэhэн асуултаар республикын Радио болон теле-дамжуулганууудай талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ **А. С. Баинов** гэгшэд үгэ хэлэжэ, дүүрэн харюунуудые сессидэ үгэhэн байна.

Энээгээр Буряадай ССР-эй Верховно Советдэй табадахи сесси хүдэлмэрээ дүүргэбэ.

М. САНДАНОВ,
Б. ДАМБАРИНЧИНОВ,
манай корр.

Редакторай булан

ҮНШАГШАДТАА ЗААР ХҮРГЭНЭБДИ

Буряад арадай түүхэ, соёл, ёhо заншалнууд болон манай арадай, Азийн заншалта эмнэлгэ тухай улам ехээр, hайнаар, үргэноор, үнэзгыгоор бүшэх байгаа гээд үншагшадаймнай хэлэхэнь зүб. Юундэб гэхэдэ, мүнөө манай энэ талаар хэжэ байhан хүдэлмэриймнай үшсол hанаhанда хүрэхөөр бэшэ ааб даа.

Манай ажалда бии байhан олохон дутуу дунданууд тухай үншагшаднай бэшэнэ. Жэшээлхэдэ, Азийн арадуудай болон оронуудай түүхэ, соёл, литература болон искусство тухай үншагшадтаа дуулгажа байхыемнай дурадхана. Энэ hонирхол сагай эрилтээр табигдана гээд бидэнэр ойлгонобди. Буряад оромнай Европодо бэшэ, харин Ази түбидэ оршодог хадань, сагай эрид хубилхадань, үншагшаднай хүршэнэроорөө hонирходог болобо бшуу. Тиигээдшье бидэнэр бултадаа адлирхуу хуби заяатайбди, түүхэтэ замууднай хоорондоо нягта холбоотой.

Энэдэ ханяадатай булан дутана гэжэ бидэнэр ооhэдөөшье мэдэнэбди. Тиимэhээ энээн тухай ходо хоорэлдэдэгбди. Зүгөөр иимэ булан зохидоор, оншотойгоор ябуулхын тулада онсо бэлиг, шадабарм хэрэгтэй ааб даа. Иимэл хадань юумэн бүтэнэгүй хаш. Тиигэбэшье «Правда Бурятии» hониной үбайгүйгөөр буляаhан Будамшуугай орондо манай газетэдэ алба хэхэ ондоо персонаж хэрэгтэй болоод байна. Мүнөө энэ героие тодоруулаад, 70 жэлэйнгээ ойн номерто үгэхэ hанаан бии.

Хүндэтэ үншагшадыемнай олон юумэн hонирхуулна. Тиимэhээ тэдэнэрэй hонирходог асуудалнуудаарнь зүбшэл, заабари үгэжэ байха гээшэ тон шухала. Онсолходо, буряад эдээн тухай, тэрэниие яажа шанаха тухай бэшэдэг байхыемнай гүйна. Үнэхөөроошье, илангаяа хото газарта ажаhуудаг буряад үгсаатанай мартаhан hүөөр, мяхаар болоод хээрэ суглуулагдаhан жэмэсээр, тибhээр бэлдэгдэдэг, шанагдаг эдээнэй рецептнүүдые үгэдэг байхабди.

Гадна зондо хэрэгтэй бусадшье зүбшэл, заабариниудые гаргадаг hаамнай, hайн hааб даа. Эндэ өлдэб мэргэжэлтэд туhалха аабза гэжэ найданабди.

Саашань хэлэхэдэ, зарим үншагшаднай гансал зүбшэл, заабаряараа туhалангүй, бодото хэрэгээрээ дэмжэнэ. Жэшээлхэдэ, ажалай ветеран Ш. Бальжинимаев нютаг соогоо табан хэhэг hонинниемнай тараахаб гэжэ бэшээ. Харин манай үнинэй хүдэлмэриншэн бэшэгшэ Д. Дармаев хэдэн хэhэг hонинниемнай жэлээр захяад, нютагайнгаа зондо бэлэг баряа.

Мүн лэ ветеранууд Р. Цыдендамбаев, М. Менжигийн болон Түнхэнэй аймагай Галбайн, Толгойн hургуулинуудай багшанар түрэл газетэдээ ашхаралаа хандуулхыень үнэн зүрхэнhөө үряалhан байха юм.

Ямар нэгэ асуудалаар онсо хурса матернал бэшээ hаа, тэрээндээ хаа-яа бусажа, анхаралhаа алдангүй байгаа hаатнай hайн hэн, гэжэ үншагшаднай тон зүб бэшэнэ. Бидэнэр иимэ хэрэг эмхидхээ hаа, бэшэhэн юумэнэйнгээ оншыень, ашаг үрыень улам дээшэлүүлхэ байгаабди гэжэ ойлгонобди.

Үншагша Р. Намжилов «Шүдэтэйхэн бологты!» гэжэ үряалаа. Энэ баhал зүб, «Бэрхэшээл дүүрэн дэлхэй дээрэ» ажаhууhан зоной ажабайдалыень хүндэ дээрэнь улам хүндэ болгоhон бидэнэрhээ, тушаалта зоиhоо, засагай зургаануудай ажалhаа дулдыдан тодорhон дутуу дундануудые шүүмжэлхэ, үсадхахые оролдохо байhаманай эли.

Гэбэшье шүүмжэлхын лэ тулада шүүмжэлхэ гээшэ тон буруу.

Редакцидамнай ерэhэн бэшэг бүхэн манай онсо анхарал татана, бидэндэ үнэтэй сэнтэй юм гээд хэлэхэ хэрэгтэй. Бэшэгүүдэй олошорхо буринь манай газетэ hонин болоно ха юм. Тиимэhээ «Буряад үнэн»—92» гэhэн никтэ гаршаг доро дэлгэрhэн хоорэлдоондэ хабаадалсаhан үншагшадта үнэн зүрхэнэй баяр хүргеод, саашадаашье ажалдамнай туhалжа байха аабзат гээд найданабди.

Hайн даа, хүндэтэ үншагшад!

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Манай айлшан

ЧЕЗАРЕ ЧИВЕТТЫН ШЭДИТЭ ХҮГЖЭМ

«Оркестрые тон hайнаар мэдэхэ, ялас гэмэ хүрса, өөрын дабташагүй онол аргатай дирижер болон хүтэлхэ байгаалиhаа үгтэhэн агуучехэ бэлигтэй хүн...» гэжэ американ мэдээжэ дирижёр Чезаре Чиветта тухай шүүмжэлэгшэд Юлиус Рудел, Таглиавини, Олбэнец, Итало Тажо гэгшэд тэмдэглэhэн байдаг.

Алдар суута американ дирижёрой хүтэлбэрилhэн шэдитэ хүгжэмэй түрүүшын үдэшэ дээрэ—Дж. Верди**н**ин «Травиата» гэhэн оперодо орохо дуратайшуул олон байжа, оперо болсон баледэймнай театрай зал соо «хүлөө табиха эайгүй» гэхэр зон сугларшоод байхадань, ехэл hонин hэн.

Хододоо иимэ олон зонтой, баяр ёhололой hайндэрэй шэнжэ шанартай саг үргэлжэ байhай гэжэ сэдьхэжэ hуутарнай, [illegible] халуун альга ташалга доро гараhан суута дирижёрой гарнуудаа (уроёhэн гартань эди шадитэ модохон) үргэмсөөрнь, иног дурачай hайхан мэдэрэл түрүүлhэн гуниггай хүгжэм аалихаhаар эздэлжэ, зүжэгэй үйлэ хэрэгүүд оперодо ерэгшэдэй hонирхол үүсхээ hэн...

Түрүүшын үзэгдэлдэ иног дуранай мэдэрэлдэ абтаhан Альфред Жермон (РСФСР-эй габьлата артист Б. Бороев) Виолетта Валери (Красноярскын оперо болон баледэй театрай дуучан, Глинкын нэрэмжэтэ Бүхэсоюзна конкурсын лауреат Е. Дробот) хоёрой сценэ дээрэ уулзалгын баярай дуує шагнагшад халуун альга ташалгаар угтаба.

Артистнуудай хараса бүхэниие, хоолойнуудайнь нэгэ шанга, нэгэ hула болохые зүрхөөрөө тааhан бэлигтэй дириженёрой хүтэлбэрилhэн оркестрэй хүгжэмшэдэй нэгэ гүримаар, бэе бэеhээ илгарангүй, тон зохидоор гүйсэдхэхые шагнахада, ехэл зохид байгаа.

Илангаяа оперодо хабаадаhуулшын үзэгдэлэй гуниггай оршондо иног хоёрой хахасалгын үедэ скриптэнүүдэй сэдьхэл уяруулма «уйлаан», удаань сошордомо хүгжэм үбшэндэ хүгжэмтэ зохёолнууд оруулагданхай. Тус концертдэ лектор-хүгжэм шэнжэлэгшэ Людмила Бедрина хабаадажа, нэрбэгдэhэн Виолеттын hанал бодолые, хүсэл зориглые элирхэйлхэ юм...

Энэ үдэшэ дуулаhан манай театрай артистнууд Б. Бороев. Л. Шагдыров, И. Котельникова болон бусад нүхэд ехэ оролдолго гаргаа, зохидоор дуулаа гэжэ тэмдэглэхээр.

Айлшаар ерэhэн дириженёр Чезаре Чиветта олон оронуудай мэдээжэ оркестрнүүдые хүтэлбэрилэн ударидаhан габьяатай юм. Тэдэнэй дунда «Чинсей Симфони» (Япон), «Филармоника де Руссе» (Болгари), телевиденнин оркестр (Венгри) болон бусад суута бүлэгүүдые нэрлэхээр.

Мүнөөдэр Буряадаймнай гүрэнэй филармониин симфоническа оркестрэй концертые американ айлшан хүтэлбэрилхэ юм. Тус концертын программада Бетховенэй, Вагнерай, Вердиин, Россиниин, Чайковскиин хүгжэмтэ зохёолнууд оруулагданхай. Тус концертдэ лектор-хүгжэм шэнжэлэгшэ Людмила Бедрина хабаадажа, бэлигтэй дириженёрой, зохёохы замтай танилсуулhан байна.

П. И. Чайковскиин «Хүн шубуута нуур» гэhэн баледэй хүгжэмые Ч. Чиветта шадамар бэрхээр хүтэлбэрилжэ, Улаан-Удымнай хараагшадай hайшаал, магтаалда хүртөө. Тиихэдэ олоной hонирхол татадаг «Аида», «Отелло» гэhэн оперонуудай хүгжэм суута американ дириженёр эдэ үдэрнүүдтэ хүтэлбэрилэн наадуулха байна. Зохёохы ажалай дабтагдашагүй өөрын онсо абари зантай, онол аргатай, хүгжэмэй шэнжэ бүхэниие гүнзэгыгөөр ойлгохо бэлиг талаантай дириженёртой, тэрэнэй шэдитэ хүгжэмтэй уулзахаяа яарыт!

Б. ОРБОДОЕВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Американ дириженёр Чезаре Чиветта.

А. ШАГДАРОВАЙ фото.

ТАСС hүулэй мэдээсэл

МОСКВА. СССР-эй Президентын дэргэдэхи Политическэ зүбшэлэлгын советдэй ээлжээтэ заседани үнгэргэгдэбэ. В. В. Бакатин, Е. П. Велихов, Н. Я. Петраков, Г. Х. Попов, Ю. А. Рыжов, А. А. Собчак, Э. А. Шеварднадзе, Г. А. Явлинский, А. Н. Яковлев, Е. В. Яковлев гэгшэд тэрээндэ хабаадаба.

М. С. Горбачев Гүрэнэй советдэй хүдэлмэри тухай мэдээсэбэ. Союзай хэлсээе хойшолуулаhангүй баталха хэрэгтэй гэжэ заседанида хабаадагшад нэгэн hаналтайгаар хэлээ. Энэнь нэн түрүүн арадуудай үндэhэн аша туhада харюусаха, орон соохи политическэ ба социально-экономическа байдалые тогтонижуулхын тулада хэрэгтэй. Иимэ хэлсээнэй баталагдаагүй hаа, экономическа реформонуудые залан шууд бэелүүлхэ, ороние кризисhээ гаргаха, арадай hүудал байдалые hайжаруулха хараа замууд бэелүүлэгдэхэгүй гэжэ хэлэгдээ.

Союзай парламентын дээдын палатын— Республикануудай Советдэй заседани дээрэ Россин депутадуудай координатор Александр Котенков мэдүүлгэ хэбэ. Дүрбэдэхи кварталда Союзай Финансын министерствэдэ урьhаламжа үгэхые зүбшөөhэн Республикануудай Советдэй шиидхэбэри Россин Верховно Советдэй зүбшөөлгүйгөөр баталан абтаха ёhогүй гэжэ РСФСР-эй Верховно Советдэй хүтэлбэриин даалгабаряар тэрэ мэдүүлээ. Иимэ мэдүүлгэ хэхэдэ, тэрэ иимэ гурбан баримта харуулаа.

Нэгэдэхеэр, Союзай бюджедэй 80 процентнь Россин мүнгэн зөөреэр хүсэлдүүлэгдэдэг байна.

Хоёрдохёор, бюджет тухай асуудал хадаа хуулиин гүйсэдхэл тухай асуудал мүн, тиимэhээ тогтоол бэшэ, харин хуули баталха ёhотой байгаа.

Гурбадахяар, дуугаа үгэхэ үедэ Россин депутадууд энэ шиидхэбэрие буруушаагаа hэн, энээниио хараада абангүй байжа болохогүй.

Заседани дээрэ Александр Котенковой мэдүүлгэ тушаа шанга хөөрэлдөөн болобо.

* * *

Залуу hаhа[illegible] верситедтэ үнгэргэhэн хоёр хүн Кремль соо уулзаба. Тэдэнэй нэгэниинь ороной Президент, нүгөөдэниинь бүхы дэлхэй дээрэ мэдээжэ скульптор болонхой. Манай орон нютагhаа гараhан, мүнөө үедэ США-да ажаhуудаг Эрнст Неизвестнэтэй Михаил Горбачев уулзаhан байгаа. Уулзалгын hүүлээр уран зурааша журналистнуудта богони интервью үгөө hэн.

«Бидэнэй студентнүүд байhан жэлнүүд тухай гансашье хөөрэлдөө бэшэбди, Сталинай хардалга гүрдэлгэhөө хохидоhон хүнүүдтэ хүшөө бодхоолготой холбоотой асуудалнуудта гол анхаралаа хандуулаабди»,—гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Хүшөө бодхоохо бодэмжо, энэ замаар ушардаг бүхы шиидхэгдээгүй асуудалнууд тухай Президентдэ хөөрэжэ үгөөб гэжэ скульптор мэдээсэбэ. Михаил Сергеевич бодолнуудынь халуунаар дэмжээ гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

* * *

Олонхи хүн зоной аша түhые аршалан хамгаалха гээшэ Ажалшадай социалис партиин үзэл сурталай хүдэлмэриин гол хараа шугам болохо ёhотой. Тэрэнэй түрүүшын съезд декабриин 21—22-то үнгэргэгдэхэ юм. СССР-эй, РСФСР-эй ба нютагай Советдүүдэй арадай зарим депутадууд шэнэ парти байгуулха үүсхэл гаргаhан юм. Тэдэнэй дунда түүхэ шэнжэлэгшэ Рой Медведев, космонавт Виталий Севастьянов болон бусад оролсоно. ТАСС-ай корреспонденттэй хөөрэлдэхэдөө, СПТ-гэй эмхидхэлэй комитедэй түрүүлэгшэнэрэй нэгэн, КПСС-эй МГК-гай секретарь байhан Людмила Вартазарова: энээн тухай хэлээ hэн.

СПТ-гэй эмхидхэн байгуулгын конференци дээрэ программна мэдүүлгэ баталан абтаа hэн. «Гүрэнэй-захиргаанай парти байhан Советскэ Союзай Коммунис парти мүнөө үеын ажалшадай политическэ эмхи абаhаар боложо шадаагүй» гээд тэрээн соо [illegible]эглэдэнэ.

Дэлгүүрэй экономикэ: хараа зорилгонууд, арга боломжонууд

ХАРИЛСААНУУДЫЕ ГУРИМШУУЛХА АРГА БИИ

Дэлгүүрэй гү, али түсэблэлгын экономикын эрхэ байдалда бүхы һалбаринуудай хоорондохи харилсаануудай гуримшуулагдадаг байхада, арадай ажахы хүгжэжэ шадаха. Мүнөө гуримшуулдаг аргын үгы болоходо, арадай ажахы ямаршьо эмхи гуримгүй болонхой. Эдэ харилсаануудые дэлгүүр лэ гуримшуулха гэһэн бодол тон буруу байхаһаа гадна иимэ арганууд ые зохёоходо хэрэгтэй экономическа хараа бодолые зогсооһон ябадал мүн. Жэшээлхэдэ, промышленность хүдөө ажахы хоёрой хоорондохи харилсаануудыг ямар аргаар тогтоогдохо ёһотойб? Хүдөө ажахын, промышленна продукци үйлэдбэрилэгшэд хоорондоо сэхэ харилсаа холбоо тогтоохо ёһотой гэжэ заримашуул хэлэнэ. Тэд энэмнай мүнөө үедэ эдэ предприятинуудай коллективуудэй даб дээрэхи эрилтэ хэрэглэмжэ хангаһан бэе бэеынгээ продукцыяр андалдаһан гурим болохо. Бодото дээрээ эдэ коллективуудэй бэшэ, харин бүхы арад зоной эрилтэ хэрэглэмжэ хангаһан харилсаан тогтоогдохо ёһотой ха юм. Адли сэнтэй байлгын (эквивалентна) ёһо гурим дээрэ иимэ харилсаануудыг тогтоогдохо аргатай. Хүдөө ажахын, промышленностиин продукциин үнэ сэнгэй тэйсүү байхада, энэ гурим ашаг үрэтэй байха бшуу. Гэхэтэй хамта нютагууд хоорондохи илгаанууд—зарим ажахы, регионуудта олзо оршотой, нүгөөдэдэнь үрэгүй байжа болохо. Сүлөөтэ сэнгүүдэй эрхэ байдалда нютагуд хоорондохи илгаанууд үлэм орёо боложо магад. Иланга-ха шэрүүн уларилтай Хойто зүгэй, Сибириин нютагуудта хүндэ болохо байна.

Мүнөө үйлэдбэриин, социальна һалбаринуудай хоорондохи харилсаануудыг үлэм хурсадаа. Социальна һалбаригүйгөөр хүн һуужа шадахагүй бшуу. Тэд тэдэнэр андалдаха эд бараагүй ха юм. Тиимэһээ эдэ һалбаринуудай һайнаар харилсан хүдэлхэ арга олохо хэрэгтэй. Дэлгүүрэй экономикотой оронуудта олон шататай дэлгүүрэй харилсаануудые гуримшуулгеда гүрэн сабол хабаададаг гээшэ. Энэнь маркетинг гэжэ нэрэтэй юм. Манай арадай ажахын һалбаринуудай хоорондохи харилсаануудые мүн лэ гүрэн гуримшуулалсадаг байха ёһотой.

СССР-эй Госкомстадай гарганаһан, байгша оной түрүүшын хахад жэлэй дүнгүүдэй. ёһоор хүдөө ажахын продуктнуудые худалдалгын дунда зэргын үнэ сэнгэй индекс 156 процент болоһон байгаа һаа, хүдөө ажахыда хэрэгтэй промышленна продукциин үнэ сэнгэй индекс ганса июнь соо 197 процентдэ хүрөө. Иигэжэ промышленностиин продукциин үнэ сэн хахад жэлэй туршада 26 процентээр ахижа гараа бшуу. Эдэ һалбаринуудай продукциин үнэ сэнгүүдэй хоорондо иимэ ехэ алгасалдаанай саашадаа үргэлжэлээ һаань, хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилдэг колхоз, совхозууд үгыржэ тараагдаха, үмсэлэгдэхэ жэшээтэй.

Гэбэшье промышленностьтай адли, колхоз, совхозууд продукциингаа үнэ сэн нэмэжэ байгаа һаань, эдеэ хоолой зүйлнүүдые, үргэн хэрэглэмжын эд бараа худалдалгын үнэ сэн горитой дээшэлүүлэгдэхэ юм. Мүнөө эдэ бүгэдын сэн ходо нэмэжэ байна. Үнгэрэгшэ жэлэй энэ үеынхитэй сасуулхада, байгша оной түрүүшын хахад жэл соо эд бараанай, хангалгын сэн, тарифууд 192 процент болоо. Харин мүнөө бүхы сэнгүүд эрид үшөө дээшэлүүлэгдэжэ эхилээ. Тиин статистикын зургаануудта сэнгүүдые, тарифуудые адаглалгын, бүридхэл тоосоондо абалгын тусхай албанууд байгуулагдажа эхилээ юм. Элдэб бүлэг зоной, нютагуудай олзо оршые тодорхойлхо, сэнгүүдэй ургалтын индексаци тогтоохо, бүридэлдэ абаха зорилго энэ албануудай урда табигдана. Сүлөөтэ сэнгүүдэй эрхэ байдалда энэ албанай удха шанар улам дээшэлхэ ёһотой. Юуб гэхэдэ, тэрэнэй худэлмэриһоо хүн зоной ажаһуудалай хэмжээн сэхэ дулдыдаха юм. Тиимэһээ нэгэдэхеэр, энэ худэлмэри түгэс мэргэжэлтэй, дүршэл шадабаритай хүнүүд хэхэ ёһотой, хоёрдохёор, арад зон түс албанай худэлмэриин гол удха һайн мэдэхэ зэргэтэй. Тиимэ һэн тулань энэ эрдэм мэдэсын эшэ үндэһэ мэдэхэ ерээдүйн түрэлхидые, бүхы һалбаринн худэлмэрилэгшэдые һургуулиһаа эхилжэ һургаха хэрэгтэй. Ушаг иимэһээ социальна статистикын асуудалнуудые ганса экономистнууд бэшэ, мүн һургуулиин багшанар шудалха ёһотой болоно.

Дэлгүүрые хүгжөөхын, тэрээн дээрэхи байдалые һайн мэдэхын, мүн бусад асуудалнуудые ойлгожо байхын тула статистикын зургаанууд зохихо албануудые байгуулжа, саашадань үүргэ уялгыень үргэдхэжэ байха ушартай. Тиимэһээ дэлгүүрэй статистикын асуудалнууд институдта шудалагдаха болоно. Энээнэй тула «социальна статистика» гэһэн предмет оруулха хэрэгтэй.

Гүрэнэй, албан зургаануудай статистикын албануудай уялгануудые үргэдхэлгын, статистикын шэнжэлэлгэнүүдые улам гүнзэгырүүлгын эрхэ байдалда худөө ажахын институдай экономическа факультедүүдтэ тусхай бүлэгүүдые абажа, һургаха шухала. Байгаалиин нөөсэнүүдые, газарай үнэ сэн, ажаһуудалай хэмжээе, үнэ сэнгүүдэй индекс тодорхойлолгын болон бусад асуудалнууд тэдэнэрэй һуралсалай программа соо оруулагдаха болоно. Аграрна институдта кадрнүүдые. Бэлдэлгэдэ эдэ асуудалнууд улам шухала боложо байнхай. Һуралсалай түсэбтэ энээниие яажа оруулха ёһотойб? Энээнэй тула программаһаа зарим предмедүүдые үзэлгые болюулжа магад. Жэшээлхэдэ, Англи, Швеци болон бусад гүрэнүүдэй институдуудта физикэ, математика, неорганическа химии, харин хэлэнүүд үзэгдэдэггүй байна. Дунда һургуулида энэ талаар һайн эрдэм мэдэсэ тэндэ үгэдэг юм. Дэлгүүрэй экономикотой энэ гүрэнүүдэй дүй дүршэл һонирхолтой. Теэд гадаадын экономическа харилсаануудай тогтоогдожо байһан үедэ харин хэлэнүүдые һайн мэдэхэ хэрэгтэй. Һургуулида үзэһэн предмедүүдые институдта дабтахагүйн тула тэрэниие шудалангүй байхаар. Жэшээлхэдэ, экономическа факультедтэ дээдын математикада жэл соо һурадаг. Харин энэ эрдэм саашаһхи ажабайдалда хэрэглэгдэдэггүй юм. Тиимэһээ энэ предмет хахад жэл соо үзөө һаа болохотой гээд һанагдана. Тиин тэрэнэй ерондо ороной бусад нютагуудтахи худөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөлгын асуудалнуудые шудалхада туһатай бшуу.

Мүнөө худөө ажахын институдуудта һуралсалай түсэб, программанууд хубилгагдана. Гэбэшье мүнөө үеын дэлгүүрэй экономикын эрилтэдэ хүрэмөөр хубилгагдана гэхын аргагүй. Оюутад худөө ажахын асуудалнуудые шудалхадаа, түүхэй эдһээ эхилээд, тэрэниие буйлуулжа, бэлэн продукци болгохо, үнэ сэнгыень тогтоохо, хүрэтэр бүхы эрдэм мэдэсэтэй болохо ёһотой. Мүнөө тэдэнэр үйлэдбэриин зарим хүби асуудалнуудые шудална. Колхоз, совхозуудта худөө ажахын продуктнуудые буйлуулдаг цехүүдые байгуулгын, таряашанай, фермерэй ажахынуудта үйлэдбэриин технологиин бии болгогдожо байһан сагта үргэн эрдэм мэдэсэтэй мэргэжэлтэдые һургаха хэрэгтэй. Тиимэһээ мүнөө үзэгдэжэ байгаа технологическа, экономическа предмедүүд үндэһөөрөө хубилгагдаха болоно.

Дээрэ дурсагдагшаһаа ямар тобшолол хэхээр бэ гэбэл, дэлгүүрэй инфраструктуратай зэргэ статистика хүгжөөгдэхэ, дэлгүүрые гуримшуулдаг арга байгуулагдаха ёһотой. Тиигэжэ экономическа байдалые һайн мэдэхэ арганайбди. Мүнөөнэй һандарал дабахын, арад зоной ажаһуудалые һайжаруулхын тула энэмнай үшөөл бага. Үнэ сэнгүүдэй, олзо оршын индекс тодорхойлходо, салин хүлһэндэ, пенси, стипендидэ нэмэлтэ түлбэри хэхэдэшье хүн зон саашанхи ажабайдалаараа һанаата болоно. Энэ мүнгөөрөө эдеэ хоол, эд бараа абажа шадахаб гэжэ һанахадаа тэдэнэр бата дэлгэр һууха бшуу. Эдеэ хоол, эд бараа худалдаха элбэг хүрэхэ ноосэ гүрэндэ бии гэжэ мэдэхэдээ тэнигэр байха. Элдэб налог татабариин, гүрэнэй захилай гуримаар иимэ ноосэ гүрэн байгуулдаг.

Мүнөө арад зон гүрэнэй наймаагаар эдэ бүгэдөөр хангагдана. Харин гүрэн нөөсэгүй болоо һаань, гүрэнэй худалдаа наймаан үгы хэгдэхэ, үмсэлэгдэхэ эзргэтэй. Зарим депутадууд, элдэб шатын хүтэлбэрилэгшэд гүрэнэй захил хэлгые болюулха эрилтэ табижа, гүрэнэй нөөсэ байгуулгаһаа арсана, гүрэнэй наймаанай орондо кооперативна, хубиин наймаа байгуулхые оролдоно. Теэд иихэдэнь һайн болохо гээшэ гү? Бултандань адли арга боломжо олгоод, мүрысөөндэ диилэһэниинь үлэг лэ. Бүхы юумэ хубилгахын тэдыдэ бэшэ, харин арад зоной ажабайдалые һайжаруулхын тула энэ хэгдэхэ ёһотой. Сэнгүүдэй сүлөөтэ болгогдоходо гүрэнэй бэлэдхэлгын эмхинүүд эд бараанай биржэнүүдтэй, кооперативуудтай мүрысэжэ шадахагүй байһаниинь эли. Биржэнүүд худөө ажахын продукци бүлтыень дээгүүр сэнгээр худалдажа абаад, үнэтэйгөөр худалдаха. Иимэ эрхэ байдалда худөө ажахын түүхэй эдээр буйлуулагдаһан продуктнуудай, эд бараанай худалдалгын үнэ сэн дээшэлжэ эхилхэ. Иимэ юумэнэй болохогүйн тула нэгэ ямар болзор соо сэнгүүдые сүлөөтэ болгохо бэшэ, харин өөрынгөө хүгжэлтын ёһо гуримаар сүлөөтэ болохо ёһотой.

Дээдэ һургуулинуудта һуралсалай программа хубилгахатай зэргэ оюутадые шэлэн абалгын гурим хубилагдаха зэргэтэй. Мүнөө факультедүүд, кафедранууд студентнэрые шэлэн абалгада хабаадалсанагүй. Гадна абитуриентнүүд мэргэжэлдэнь хабаагүй предмедүүдээр шалгалта тушаана. Дэлгүүрэй экономикын эрхэ байдалда шэлэн абалгын гурим тад ондоо болгогдохо ушартай. Материальна, кадрова арга боломжонуудаа хаража үзөөд, факультедүүд, кафедранууд ажахынуудай, фермернүүдэй, таряашадай, худөө ажахын элдэб ассоциацинуудай захилай ёһоор хэлсээ баталжа, мэргэжэлтэдые һургаха болоно. Аграрна факультедтэ оюутадые шэлэн абалгын иимэ гурим Англиин университедүүдтэ бии юм. Иигэжэ мүнөө үеын эрилтэһээ уламжалан, бусад гүрэнүүдэй дүй дүршэл хэрэглэн кадрнуудые бэлдэхэ программа хубилгагдаха ёһотой.

Ч. БАЗАРЖАПОВ,
экономикын эрдэмэй кандидат, Буряадай худөө ажахын институдай доцент.

САЯАНАЙ АЛМА

Бүри үни хада, 1936 ондо, Зүүн Саяан уулануудта үнэтэй сэнтэй алмаз олдоһон т Энэмнай олон жэлэй үсэд нэтэрүү шэнжэ дүн болоһон юм. Тэрэниие элирүүлхын хабтар ехэ ажал хэгдээ. Олдоһон алма юрын нюдөөр харахын аргагүй жэжэ. Энэ үнэтэ металл бэдэрэлгэдэ геолог В стопалов ехэ хубитаяа оруулаа.

Гэбэшье энэ хэрэг олондо мэдээжэ б гүй, нюуса болоһон байна. Алмазай олдо үсөөн хүн мэдэхэ байгаа. Удаань тэрэни талха үшөө нэгэ шэнжэлгэ хэгдээ. Тэд жэлгэнь Шестопаловай олоһон алмазай байһые баримталаагүй юм. Мүнөө болоо да, юундэ шэнэ шэнжэлгын хэгдэһые ойл гагүй. Магад, энэ бэрхэ геологые хард һэдэлгэшье байжа болоо. Үгышье һаа, һэн хүнүүдынь шадабаригүй байшоо. Ин стопалов худалаар хэлэһэн хүн боложо, юм. 1940 онһоо алмаз бэдэрхэ бүхы болюулагдаа һэн.

Удаань дайнай үедэ эндэ олдоһон алма хэгдэжэ, эндэ алмазай бин байһые. Шестопалов өөрөө үлөө һэн. 1954 ондо тэр ража, тэрээнтэйгээ хамта Саяанай алмаз би заяаншье «шинидхэгдээ» һэн ха. Һаа до, Ахын экспедиции алмаз бэдэрэлгые байна. Ингэжэ нёдондо 1990 ондо геол Куликов алмазай 4 ороо̂ оложо, Шес хэлэһые дахин баримталба.

Ахын экспедициин начальник Ю. Г. тай уулзажа хөөрэлдэхэдэм, ингэжэ хэл

— Юрий Геннадьевич Куликовой лынь сэгнэшэгүй ехэ. Теэд бэдэрэлгын үшөөл багаар хэгдэнэ даа. Жэл соо ор мянган түхэригэй худэлмэри хэгдэнэ алмазай баялигые элирүүлжэ, бүхы жэлхын тула жэл соо миллион түхэри мэри ябуулха хэрэгтэй.

Би нютагайнгаа түүхээр ехэ һонирхо Тиимэһээ урданай элдэб һонирхолтой надаг, хадуужа абадаг заншалтайб. Ма алтанай олдохоһоо урид үни хада зуг таржан Демин тухай үльгэр шэнги юу шэ бэлэй. Энэ хүн бэеэ нюужа, хада у гөөр тэнэжэ ябаһаар хадын түргэн го хюулжа, хүнды болошоһон газарһаа а юм гэлсэдэг һэн. Тиигэжэ энэ алтаа аршалжа, сүлөөдэ гараһан юм гэжэ х

Алмаз тухайшье үгэ баһал бин. Урда тоголой графидые ашаглажа эхилһэн жэ хүн тухай бэшээ һэм. Энэмнай энэ үйлэдбэреэ эрхилжэ байһан аад, юумэеэ хаяад ябашоо юм. Иимэ ябада барилһан олон шалтагаан хэлэгдэдэг. Г гэниинь ехэ анхарал татана. Юуб гэхэ томо алмазуудые олоод, тэрэнээ бусадта хэгүй гээд ябашаһан гэдэг. Удаань эндэ шэнжэлгэ алмаз олоогүй, элирүүлэгдэ мүнөө эндэ алмазуудай олдоод байха лэгшэд юун гэхэб?

Ахын район.

Сэлэнгын районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой Булагай һу һаалийн үүлтэртэ фермын коллектив һүүлэй жэлиүүдтэ ажалайнгаа үрэ дүнгүүдые эрид дээшэлүүлээ. Үнгэрһэн жэлэй дүнгоор түс фермын хоёр һаалишан, тусхайлбан Вимба Пунцыкович Цыңгуев, Цыденжаб Бадма-Цыренович Цыденов гэгшэд республикын һаалишадай 4000-най клубай гэшүүд болоһон юм.

Байгша оной арбан һара соо түс фермын коллектив 3676 центнер һу һааха түсэбтэй һаа. 4040 центнер һу һаагаад байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Булагай һу һаалийн үүлтэртэ фермын түрүү һаалишадай нэгэн Б. Цыңгуев.

Б. БОДИЕВАЙ фототекст.

Малай үбэлжэлгэ — шанга шалгалта

ГУРИМ, ЖУРАМАЙ ҺУЛАДАХАДА

Уто, дулаан, малай эдихэ юумээр элбэг намар байһай даа гэжэ худоогэй зон үбэлжэлгын урда тээ ехэтэ найдаг гээшэ аабб даа. Юуб гэхэдэ, нам-гай дулаанда малайнгаа байра байдалые оодэнь татажа, заһабарилжа, дулаалжа үрдидэг, мүн хээрэ малай эднхэ юумэнэй элбэгтэ үхэр, хонидоо, адуу моридоошье тарганууулжа, хүсэ шадал һайса абхуулдаг ха юм.

Энэ жэлдэ Хэжэнгын районой олонхи нютагуудта үнгэрһэн намарай хаһа яһала үргэмжэтэй һайн байгаа гээшэ. Эртэшэгүүр саһан ороошье һаа, бүхэли октябрь, мүн ноябрь соошье урин дулаан байгаа бшуу.

Гадна байгша ондо эндэхи бүхы ажахынууд малай эдихэ үбһэ тэжээлшье урда жэлэй-хиһээ ехэ бэлэдхэжэ шадаа. Хэрбээ нёдондо үбэлэй эхиндэ район соо малай условно толгой бүхэндэ 9 центнер үлүүтэй, тэжээлэй единицэ болохо үбһэ-хоол ноосэлэгдэһэн байгаа һаа, мүнөө тэрэнь 12,6 центнер тэжээлэй единицидэ хүргэгдэнхэй. Зарим ажахынуудынь бүришье ехэ тэжээл ноосэлэнхэй.

Гэбэшье эндэхи бүхы ажахынуудта малай үбэлжэлгэ тиимэшье урагшатай һайнаар үнгэргэгдэнэ гэхын аргагүй. Урда-мэтэ һу һаали доошолуулагдаһаар, адууһа малай гарза хоролтодо орохо ушаршье үсөөн бэшэ. Нёдондо энэ үедэ район соо үнэн бүриһөө дунда эзргээр 1600 гаран килограмм һүн һаагдаад байгаа һаа, харин мүнөө жэлэй үнгэрһэн 19 һарада тэрэнь 1300 килограммдашье хүрэбэгүй. Үхэрнүүдэй гарзалалга нэгэ бага үсөөрөөшье һаа, хонид нёдондонойхиһоо хоёр дахин олон гарзалаа. Иланга-яа энэ үбэлжэлгын эхилһэнһээ хойшо ажахынуудта малай гарзалха ушар үсөөн бэшэ.

Иимэ байдалай гол шалтагаанние сагай уларилһаа, үбһэ тэжээлэй дутамагһаа болоно гэжэ, шалтаха үндэһэн одоолшье үгы ааб даа. Имагтал хаа хаанагүй ажалай эмхидхэлэй, харюусалгын, иланга-яа эрилтын һуладхагдаһанһаа болоно гэжэ сэхэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Орон соо, тэрэ тоодо манай республикадашье экономическа байдалай доройтожо, бүхы юумэнэй дутамаг, хомор һоолон, эдеэ хоол болон эд бараанай хүсэгдэшэ, хүртэшэгүй үнэтэй боложо байһан ушар хүн зоной һанаа сэдьхэлые, хүсэл эрмэлзэлые уруу дарана ха юм. Эдэ бүгэдэ эсэстээ ажалай үрэ дүнгүүдтэшье муугаар нүлеолнэ.

Мүнөө Хэжэнгын районой нютагуудаар ябахада, эндэб хөөрэлдөөнүүд болоно. «Иигээд совхозууднай хуу һалахань гээшэ гү? Газар, адууһа мая, бүхы юумэн хүн зондо хубаагдаха, худалдагдаха юм гэлсэнэ. Тэрэ зуб гү? Саашадаа хайшан гэжэ худэлхэ, ажамидарха, хоолойгоо тэжээхэ зонбибди?»—гэжэ һанаата болохо, гайхалдаха хүнүүд олон. Эгээл иимэ тогтуурригүй, иишэ тиишээ хэлбэлэһэн, ойлгогдоогүй байдал худэлжэ байһан хүнүүдэй һанаа сэдьхэлые худхуулна, этигэл найдалгүй болгоно.

Ородой совхоздо ори ганса фермэ бии. Энэ фермые арендэдэ оруулха гү, али кооператив болгохо, үгышье һаа, малыень һаалишадта оонэдтэнь хубаажа үгэхэ тухай үхинэй хөөрэлдөөн болодог. Теэд энэ асуудал мүнөө хүрэтэрөө бүтэхэ тээшээ шиндхэгдээгүй байһаар.

Энээн дээрэһээл боложо, фермэнь үбэлжэлгэдэ ёһоор бэлдэгдээгүй, үнеэд болон туглнуудайнь хашаа дулаалагдаагүй, тэжээл бүйлуулха цехыньшье заһабарилгдаагүй үлэшоо. Тэрээнһээ уламжалан, эндэ һүнэй ахир бага һаагдажа байһаниинь мэдээжэ. Үнгэрэгшэ октябрь һарада 170 центнер һу һааха даабаритай һаа, ородоол 45 центнер һу абаа. Жэлэйнь түсэбэй дүүргэлтэшье һаян 30 гаран процентдэ хүргэдөө. Жэлэй үнгэрһэн арбан һарын дүнгоор эндэхи нэгэшье һаалишан үнеэн бүриһөө 1000 килограммшье һу һаажа шадаагүй.

— Приватизаци хэхэмнай гээд нөөд һайд гүйлдэгшэ. Теэд тэрэнээ нэгэ тээшэнь шиндхэхээ яагша юм. Газар тэнгэри хөөрэй хоорондо байһандал адли аһамаг байдалда байнабди. Ажалнайшье ёһоор урагшаа ябанагүй,—гэжэ эндэхи һаалишан Г. Игнатьева хэлэнэ.

Иимэрхүү байдал бусадшье ажахынуудай фермэдэ үзэгдэнэ.

«50 лет Октября» совхозой Ородой-Адагай багахан фермэдэ зургаан һаалишад 160 үнеэдые, 41 шэнэ түрэхэ гуниждые харууһалдаг. Жэлэй эхиннһээ хойшо тэдэнэр бүхыдөө 1400 гаран центнер һу һаагаа гэхэ гү, али жэлэй түсэбые ородоол 60 гаран процент дүүргээ. Үнгэрһэн октябрьда фермэдэ үнеэн бүриһөө миил 84 килограмм һүн абгаа. Ноябрьда тэрэчь бүришье доошоо ороо.

Үбэлжэлгэдэ муугаар бэлдэһэнэйнь хойшолон мүнөө үдэр бүри тобойсо харагдана. Үнеэдэй байрын үүдэ, сонхонууд ёһоор заһабарилгдаа, дулаалагдаагүй, хүйтэн һалхин тэрэ зандаа ходоро үлеэжэ байна. Хуу сэн-бүн болошонхой. Байра соонь хүйтэн, нойтон, зүдэрүү гээшэнь аргагүй. Тэжээл буйлуулдаг цехэй хушалта задаршанхай, доошоо хуу сүмэржэ, унашана аа гү гэжэ айхаар. Иимэ түлюур байдалда байһан фермынхид һу ехээр һааха һэн гэжэ хүлеэхэньшье бэрхэтэй.

— Фермые даагшаар һаяшагай худэлнэб. Өөрөө механизатор хүм. Ородоноб, гүйнэб, теэд бүтээдхихэ юумэн хоморшог. Барилгын хэрэгэлһээ эхилээд, энэ тэрэ юумэн олдожо үгэнэгүй. Хэйшан гээд үбэлжэхэ зомбибди гэжэ һанаамни зобонол даа,—гээд, фермые даагша Ж. Дугеров хэлэнэ.

Теэд совхозой хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд фермэдэ тохёолдоһон байдалые һайн мэдэжэ байгаад, үбэлжэлгэдэ бэлдэхэдэнь али болохо туһа юундэ саг соонь хүргэнэгүй гээшэб гэжэ гайхамаар. Мүнөошье яаралтай хэмжээ абаа, хүсэ табяа һаа, дутуу дундануудыень түргэн үсадхаха арга бии. Үбэлэй һаари хүйтэн үшөо ороогүй байна ха юм.

Нүгөо талаараа үбһэ тэжээлээр хүсэд хангагданхай, байра байдалааршье муу бэшэ байгаад, имагтал хүнүүдэй ажалдаа харюусалгатүйгоор хандаһанһаа боложо, адууһа малай гарзалха ушаршье эндэ үзэгдэнэ. Жэшээнь, Могсохоной совхозой Улааха-Аралай фермэдэ гансахан. Үнгэрэгшэ октябрь һарада 11 тугол, буруу гарзалуулһан байна. Энэ ноябрьдашье малыень баһал үхэнэ. Зоовот-мэргэжэлтэдэй тодорхойлһоной ёһоор, харуунаага, тэжээлэй муугаар эмхидхэгдэһэн дээрэһээ жэжэ мал олон гарзална. Жэшээнь, хонишод С. Дагбаева, Н. Чимитдоржиев гэгшэдэй отарануудта энэл шалтагаанаар намарһаа хойшо олохон хонид үхэл гарзада сруулагдаа.

Теэд ехэнхи ушарта малшадай гэмээр үхэр, хонид гарзалаа гэжэ тодоруулагдабашье, үнэн дээрээ зэмэтэй хүнүүдтэ гарза хохидолыень түлүүлхэ хэмжээнүүд хүсэд абтанагүй. Эдэ бүгэдэ ажахын зоветмэргэжэлтэдтэ ородоо хабаагүй гээшэ гү? Мүнөө сагта, иланга-яа хүдөө ажахын продукциин үнэ сэнгэй ехэ болоод байхада, нэгэшье толгой малай гарзалхада, ажахыда ехэ гарза хохидол болоно ха юм. Урдынхидал мал үхөө, хайшан гэхэбибди гээд, зэмэтэй хүнииень бэдэрдэггүй, юрэл акт бэшээд орхижорхидог саг бэшэл. Иигэжэ байбал, ажахы яагаад оодэлхэб?

Мүнөөнэй ёроо бэрхэтэй эрхэ байдалдашье малшадта үдэр бүриин анхарал хандуулжа, ажалайнь эрхэ байдалые һайн болгохо, худэлмэриень зүбөөр эмхидхэхэ тушаа ороолдолго гаргадаг газарта муу бэшэ үрэ дүнгүүд туйлагдана.

Жэшээ болгон, Хэжэнгын совхозые дурдахаар. Урда жэлнүүдтэ энэ ажахын Гангын, Бахлайтын фермэнүүд район соогоо эгээл гээдэнги тоотой байһан юм. Харин байгша оной үнгэрһэн 10 һарада Бахлайтын фермэ (даагшань З. Т. Тушинов) үнеэн бүриһөө 1800 гаран килограмм, Гангын фермэ (даагшань В. В. Дондоков) —1600 шахуу килограмм һу һаагаад, байна. Тиихэдэ Бахлайтын фермын түрүү һаалишад З. Р. Дулмажапова, Е. А. Данзанова, Т. Б. Манжуева, Х. Б. Нимадоржиева гэгшэд жэлэй эхиннһээ хойшо үнеэн бүриһөө түс тустаа 2200—2350 хүрэтэр килограмм һу абажа шадаа. Һая болотор эндэ үнеэн бүриһөө жэлдээ 2000 килограммшье һу һаадаг хүнүүд тон үсоон байһан юм. Гадна Гангын фермэдэ досоогоо гүйсэд оньһожоруулагдаһан малай шэнэ байра ашаглалгада оруулагдаа. Ажалайнгаа эрхэ байдалай һайн болоходо хүнүүдшье урматай, урагшатай худэлнэ.

Совхозой директор Ж. Ц. Цыдыповэй хэлэһэнэй ёһоор, энэ жэлдэ ажахын фермэнүүд сагаан эдеэ нёдондонойхиһооехээр үйлэдбэрилхэ, үнеэн бүриһөошье ехэ һу һааха аргатай.

Бүхы гүүртэ, фермэ отарануудынь гол түлэб һайн бэлэдхэлтэйгээр үбэлжэлгэдэ ороо. Үбһэ тэжээлшье, таряа талаһаа бэшэн, яһала хүсэд хүрэхоор бэлэдхэгдэнхэй.

Энэ бүгэдэнһөө ямар тобшолол хэхэб гэхэдэ, малай үбэлжэлгын хуби заяан нэн түрүүн сагай уларилһаа бэшэ, харин имагтал гүүртэ фермэ, отарануудта худэлжэ байһан хүнүүдэй, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэдэй харюусалгаһаа, ажалгаа хандасаһаа, гурим журамһаань лэ сэхэ дулдыдаха байна. Тиимэ-һээл хүнүүдэй дунда эмхидхэхы, элсүүлхы худэлмэри һайнаар ябуулха, тэдээндэ үдэр бүрин анхарал хандуулжа, аргатайл-һаань, ажалай, ажаһуудалай эрхэ байдалые һайн болгохо гэжэ оролдохо шухала гэжэ дэмы хэлсэдэггүй ха юм.

Ш. ГОМБОЕВ,
«Долина Кижинги» газетын худэлмэрилэгшэ,
М. НАМЖИЛОВ,
манай тусхай корр.

ЗОРИЬОНДОО ЗААТАГҮЙ ХҮРЭХЭНЬ

Сагаан эдеэ элбэг дэлбэгээр үйлэдбэрилхэ талаар дэлгэрэнэн социалис мүрысөөндэ Шэрэнгийн колхозой Берсановай нү һаалийн фермын түрүү малшан Т. Ш. Берсенова бэшэнэй дундаһаа онсо шалгарна. Тамара Шопплаевна үбэлэй һаануудай туршада үсэд шанга-ар ажаллажа, үнгэрһэн һарада даалгагдаһан бүлэг үнеэдэйнгээ толгой бүриһөө дунда эзргээр 223 килограмм һу абаһандаа, дүрбэн мянгатанай хилые амжалтатай дабажа гараха аргатай болобо. Энэ малшан эхэнэр жэлэй эхиннһээ хойшо үнеэн бүриһөө 3654 килограмм һу һааһан габьяатай. Шэнэ жэлэй гаратар, үлэгшэ докабрь һарын туршада, нүхэр Берсанова һара бүхэндэ дунда эзргээр үнеэн бүриһөө 173 килограмм һу һаажа шадабал, 4000 килограммай хараа дабаха ушартай болоно. Зүгөөр Тамара Шопплаевнагай хүдэлжэ байһан ажалайнь эршээр тодорхойлходо, тэрэ зэриһондоо заатагүй хүрэхэ юм. Иигэжэ, туруу һаалишан Яруунын район соогоо түрүүлэн республиканска дүрбэн мянгатанай клубай гэшүүндэ кандидат болохонь гээшэ.

М. ШАГДАРОВА.

Репортаж

ЗЭЭРЭГ АХЫН ЭРЬЕ ДЭЭРЭ

Аха голсй шулуулиг үндэр эрье зубшаад уруудахада, шэнэһэн модоор хушагданхай хада, хабшалнуудай саанаһаа ал-ганай шэнээн гэхээр полинууд хараградаг болоно. Орлиг тосхонһоо арбаад модо ябаад байхадамнай, Хара-Хужар гэжэ һууринай шэнэхэн шара гэрнүүд үзэгдөө һэн.

Һууринда хүрөөдүйхэн ябахадамнай, харгын хойто захада хуһамаг, хорёонуудаар хүреэлэгдэһэн ута хашаа, наада таладань байшан гэр гэнэнүүд байба. Жолоошон хубүүн машинаяа тэдээн тээшэ залаба. Гэрэй газаагуур арба хүрэхэгүйхэн толгой улаан эреэн бодо мал обооролдоно. Гартаа хүнэг барилан нэгэ эхэнэр тэдэнэй ойро эрьелдэнэ.

Гидэнэй машинаһаа буухалаар, тэрэ эхэнэр хүндэмүүшэгэ мэндэшэлһэнэй удаа:

— Үнеэгээ шобторсод үзэхэ юм гү даа гэжэ ябаалби доо, —гэжэ хэлээд, гэртэ орохыемнай уриба.

Үбэлэй үдэшын сэнхир уняар соо хойто гүбээнүүд сайбалаажа, саагуурнь ой модон хүбээтэй орьёнууд бүрылдэнэ. Бүрэнхы сосёоо гэнтэ хаазаар зэрдэ моритой хүн гүбэһэн наашаа буужа ябаба.

— Ахалагша хонишомнай тэрэ ерэжэ ябана,—гэжэ бидэниие угтаһан эхэнэр хэлэхэ зуураа гараараа хойшонь харуулна.—Хонидоо туугаад ерэбэ.

Нээрээшье, моритой хүнэй наагуур олон хонидой бүмбэлзэхые һаяя обёорбоб. Хирмаг саһаяй талада дун сагаан хонид абаһаар обёорогдоогүй ха юм.

Гэртэ ороходомнай, арба һая хүрэһэн басаган ааа, амһартаяа сэбэрхэнээр угаажархёд тооно шоройгоо арша-жа байба.

Ханын хадааһанһаа һанжаһан арһан тушаа гартаа абажа, хонишон эхэнэр газаашаа яараба. Уданшьегүй хонишод хоюулаа һубариһаар орожо ерэбэ. Булта һайнаар танилсабди.

Эхэ хонидой отарын ахалагша хонишон Ольга Санжиевна Иванова гэжэ нэрэ алдартай байба. Хонидоо бэлшээжэ ябаһанаа бусаһан хумнай энэ гээшэ. Тиихэдэ газаагаа бидэниие угтаһан хонишон, Татьяна Ёндоновна Манилова гэжэ нэрэтэй. Ахалагша хонишоной одхон басаган—Надя нютагайнгаа һургуулиин 6-дахи класста һурадаг юм.

— Манай ажал тухай дуулаха һанаатай ерээ юм аатта?—гэжэ О. С. Иванова гадар хубсаһаяа тайлаха зуураа үгэлнэ.—Үлүүсэ зугаалаад ориххо юумэн үгыл даа. Юундэб гэхэдэ, эдэ хонидые бүри һая, октябриин 4-дэ даажа абаа хүм. Би наһанайнгаа амаралтада гараһаар хсёр жэл болооб. Колхозейнгоо дарганарай хүдэлыт даа гэжэ гуйхада, зүбшоолоо үгоо һэм.

Хабарай хагсуу һалхинда, үбэлэй хүйтэн жабарта нилээн хайруулһай хүрин-улаан шарайтай юрын бүряад энэ эхэнэр наһан соогоо горитой ажал хээ ха гэжэ гансата тухайлхаар.

— Гушаад жэлдэ хамтын ажалда ябахадаа, хонишонооршье, һаалишанааршье яһала хүдэлооб даа,—гэжэ ахалагша хонишон үгээ үргэлжэлүүлнэ. —Тиимэһээ ямаршье хүдэлмэриһөө айха бэшэб. Хоёр зуун наян эхэ хонидые мүнөө үбэлдөө түрүүлхэ һанаатай байна гээшэбди. Хонидые үрэжүүлхэ үедэ эндэ хүдэлөө бэшэ хадаа түл абалга хэр үнгэрхэб гэжэ хэлэхын аргагүй. Хурьгад гарахал юм бээ даа. Тиигээд тэдэнээ гээлтэ хоролтогүйгөөр түлжүүлхые оролдоно аабзабди.

Хонишодои һанаан бодол эээлдэг үшөо хэдэн бэрхэшээлнүүд бии. Үнгэрэгшэ зундаа, намартаа хонидой хуһамаг, хашаанууд заһабарилагдаһан юм ха. Зүгөөр барилгашадай хэһэн хүдэлмэридэ дутуу дунданууд олон.

— Задагай зандаа юумэн олон. Хотомнай досоогоо шиигтэй нойтон байдаг. Уһанай гол соо хада

Бимба ЦЫБИКОВ

АМАЙЕ ШҮҮМЖЭЛЭГШЭДЭ ҮГТЭҺЭН ХАРЮУ

(А. Б. Соктоевой «Октябриин хубисхалай урда тээхи Буряад орондо уран зохёолой тогтонижолгоо гэһэн номһоо уламжалан...)

РЕДАКЦИҺАА: Иимэрхүү удхатай бэшэгүүдые бидэ дурдааша номой хэблэгдэд байхадашье абадаг һэмдн. Зүгоор тэрэ үедэ «буржуазна националистнуудые», «панмонголистнуудые» хаа бута «шүүмжэлһэн» номдо зүб сэгнэлтэ үгэһэн рецензи бэшэгдэхэшье, хэблэлдэ толилогдохошье аргагүй байгаа ха юм даа. Гэбэшье хүн бүхэн амандаа уһа балгаад байгаагүй, энэ номые шүүмжэлжэ, эрдэмэй докторой нэрэ зэргые олгодог Аттестационно дээдэ комиссида эльгээһэн зоригтой хүн байгаа юм. Тэрэ хадаа түүхын эрдэмэй кандидат Бимба Доржиевич Цыбиков. «Намайе шүүмжэлэгшэдэ үгтэһэн харюу» гэжэ рецензиинь урда тээнь хаанашье толилогдоогүй. Мүнөө энэ статьяе уншагшадай һонорто толилбобди. Тиихэдэ, энэ рецензи 1978 ондо бэшэгдэһэн, үе сагайнгаа шэнжэ шанарые бэедээ сүм шэнгээһэн байна гэжэ уншагшод хараадаа абаха бээ гэжэ найданабди.

Багша.

Өдө тухай статьяе өөрөө эүйлнүүдэ автор буруудаг, тэдэнтэй арга асуудалдаа, энэ соогоо хандуулан зуура XX дахи Буряад эдийн-экономическэ болоо анги болоо. Үзүүбөөр ойлгодолой урасхаб ургын анги сурталай ойлгосо хэр зохёолой шухала тэдэн тайлбаруулдыда-Тиимэһээ тус ческа бүхы паража үзэхэ.

Хадаа хаанта нацио-данги байгаа юм. ангиин харилгүжэнги, һэн аба абагүй. капитализмын ын хэмжээнжэ-буржуазын үгы боюм шэнгээр ай, үзэл сурхай. автор

капитализм харилые тэрэ тон ан байна. умэр замай ид. «Буряад ацийн юрэнгэдүүлхэ таархэ байдал даа (187-дохи IX зуун жэл буряад нинонтын үргэн жэ харилсаагдаһан юм» гэжэ автор автор саапитализмын хүргжэлтын орьёлжо эхилһэн тухай домоглоно: «Буржуазна хэрэг үүсэхгшэдэй үргэнөөр дэлгэрһэн» тухай (190-дэхи нюур), «нютегай национальна буржуазиин гарта капиталай сугларһан» тухай (244-дэхи нюур), мүн «Буряад ороной байгаалиин ба ажахын баялигуудые гадаадын капиталай хайра гамгүйгөөр дарлажа, эдижэ» (247-дохи нюур) байһан тухай...

Эгээл тэрэ үедэ «национальна залуу буржуазиин анги» бии болошоо юм ха. Авторай баталан хэлэһэнэй ёнөөр «экономическа ба политическэ талаараа хубилһан тодорхой эрилтэнүүдтэй тэрэ үеын Буряад орондо ниитын шэнэ анги хадаа гансахан лэ гол хүсэн болоо» (211-дэхи нюур).

Бүхы Зүүн Буряадай гэхэ гү, али мүнөөнэй Буряадай АССР-эй болон Агын Буряадай национальна округой дэбисхэр дээрэ бии болоһон энэ шэнэ ангиин ори ганса түлөөлэгшэ гэжэ «томо буряад предприниматель П. А. Бадмаев» (245-дахи нюур) нэрлэгдэһэн байна. А. Б. Соктоевой үгөөр, тэрэ хадаа «ургажа эхилһэн буряад буржуазиин ашые хараһан» түрүүшын хүн болоно.

Гэхэ зуура П. Бадмаев «буряад буржуазида» юугээрээшье хабаатай бэшэ юм. Тэрэ хүн Петербургда ажаһуудаг, эмшэлэлгын ажал ябуулдаг байгаа. Алас-Дурнын арадуудай дунда идхалгын хүдэлмэри ябуулхын тула, «Шара-Россин» теоримие номнохын тула Россин империалис жасаһаа үгтэһэн мүнгэнһөө тэрэнэй баялиг (капитал) бүрилдэдэг байһан юм. Тиихэдэ «Жизнь на восточной окраине» гэжэ газетэнь Буряадай экономическа ба соёл болбосоролой хүргжэлтын үрэ дүн бэшэ, харин Алас-Дурнада хаанта засагай шунахай политика ябуулгын хэрэгсэл болоно. «Буряад буржуазиин түлөөлэгшэ» гэгдэһэн энэ хүн хадаа, авторай баталагшадал, «Буряад оронние Россиһаа таһалха» гэжэ оролдоһон бэшэ, харин Манжа ба Монгол ороннуудые Россида хэмжуулха гэһэн бодолые ухаан соогоо мухарюулжа ябаа.

Авторай һанамжаар, буряад буржуази хадаа социальна талаараа нэгэ бүридэлтэй байгаагүй. Тэрэ хадаа хоёр хубиһаа бүридэнхэй байгаа юм ха: нэгэндэнь буржуази түхэлтэй болоһон аад, феодальна гуримһаа хүсэд хахасаагүй буряад ноёд хамаардаг, нүгоодэдэнь — «хүдөөгэй хүйхэр нюдаргашуул». Иигэжэ национальна промышленна ба городской худалдаа наймаанай буржуази Буряад орондо байгаагүй гэһэн тобшололдо автор өөрөө ерэһэн байна бшуу даа. «Буряад ороной байгаалиин ба ажахын баялигуудые гамгүйгөөр дарлажа байһан гадаадын капиталай» түлөөлэгшэд гээшэ олонхидоо алтанай прискнүүдтэ алта угаажа абадаг ородуд байһан гэжэ хараадаа абабалнай, «буряад буржуази» гээшэ «хүдөөгэй хүйхэр нюдаргашуул» болоно ха юм даа.

Энэ нээрээл тиимэ байгаа. Октябриин хубисхалай урда тээ Буряад орондо фабрика, заводуудай хара утаа бушхуулһан промышленность байгаагүй, «буряадуудай дунда промышленна хүдэлмэришэд байгаагүй» (209-дэхи нюур) гэжэ автор зүб бэшэнэ. Буряадууд тон лэ хүдөө ажахы эрхилдэг байгаа.

Хэрбээ мүнөөнэй Усть-Ордагай буряад округой дэбисхэр дээрэ газар тарааланай ажал хүргжэнхэй байһан гээ һаамнай, Зүүн Буряадта тэрэнь эхин шатадаа байгаа. Эндэ заншалта мал ажал түрүү байгаа ха юм даа. Нютаг нютагта нэгэн-хоёр үгытэйшүүлые зарадаг, тиихэдээшье үбһэ хулһанай үедэ гү, али ажалайнгаа шахардуу үедэ тэдэнэй хүсые хэрэглэдэг байһан нюдаргашуул тухай «капитал гартаа суглуулһан» гэжэ гү, али «буряад предпринимательнууд» гэхэ мэтын хүхиргэһэн үгэнүүдые хэрэглэжэ болохоор бэшэл хаш даа. Худалдаа наймаанай, коммерческэ ажал ябуулга тухай хэлэхэ болоо һаа, тэрэнь буряад тэрэашадай ажахыһаа саг сагтаа үлүү булуу гараһан эүйлнүүдээр хизаарладаг байһан юм. Энэ талаар абажа харабал, Зүүн Буряадта худалдаа наймаанай алаабхи барижа байһан нэгэшье буряад үгы һэн.

Буряад обществын социально-ангита боложо илгарһан тухай хэлэхэдээ, «буряад буржуази» тухай А. Б. Соктоев олон газарта бэшэнэ. «Ажалша олон түмэн (үгытэйшүүл ба батраагууд)» (209-дэхи нюур) тэрээндэ эсэргүү байһан гэнэ. Зүгоор олонхи буряадуудай тэрэашад-малшад байһан ушарые автор огто хараадаа абанагүй. Автор тэдэниие «ажалша түмэнэй» тоохоо хаяжархина, энэнь Ленинэй хараа бодолдо харша байна. Методологическа талаараа томохон алдуу гаргаһан энэ ушарынь теоретическэ шэнжэтэй, горитой алдуунуудые хойно хойноһоо үлхэн һубарюулаа.

Жэжэ эд хэрэгсэл үйлэдбэрилдэг, бүрил һаяхан патриархально-феодальна шахуу харилсаатай байһан, капиталис харилсаанай хүргжэлтын эхилжэ байһан, мүн хүдөөдэ капиталис зоориин үндэһэн болодог ёһо гуримгүй гэхэ гү, али газарай үмсэлэгдоогүй байһан Буряад орон тухай бэшэхэдэ, «буряад буржуази ба тэрэнэй үзэл сурталшад» тухай тоо томшогүйгөөр дабтахадань, һанаанһаа абаһан хэб-схемые зорюуталан олоной дунда нэбтэрүүлхые һэдэһэншүү.

БУРЯАД буржуазиие, буржуазна үзэл сурталшадые гэршэлэн хараулһан бодото баримтагүй байхадаа, тодорхой шэнжэлэл хэхын орондо буржуази ба буржуазна национализм тухай олон табые хоохоор автор шашана гээшэ. Тиигээд лэ тодорхойгоор хэлэжэ, ямар нэгэн хүн тухай бэшэжэ эхилхэлээрээ, автор хамаг юумые хуу худажархина.

Жэшээнь, буржуазна аша туһые хамгаалдаг, тэдэнэй үзэл сурталшад гэжэ нэрлэн, тодорхой ажал ябуулагшадай үйлэ хэрэгүүдые, тэдэнэй программна эрилтэнүүдые үнэн бодотоорнь, мүн парти тухай, ангинууд тухай, таряашад тухай, нацинууд тухай марксизм-ленинизмын сурталай үндэһөөр хаража үзэхэдэнь, тэдэнь гэнтэ таряашадай талые баримталһан демократууд болошохо юм.

Ц. Ж. Жамцараногой эрдэмэй зохёохы, публицистическо-политическэ ажал ябуулгада автор горитой анхарал хандуулна. Эрдэмтэй, марксизмтай һайн танил хүн гэжэ автор Жамцараное тоолоно. Тиигэхэ мүртөө капиталис байгуулалтын талые баримталдаг буряад буржуазиин үзэл сурталай удамарша, тэрэнэй аша туһые хамгаалагша байгаа гэжэ соносхохо юм. Жэжэ-буржуазна үзэлтэй национально-демократис ажал ябуулдаг байһан хүн гэжэ харуулха һэдэлгые «юумые зорюута һарюу» болгоһон, «нялуухан худал» гэжэ А. Б. Соктоев соносхоно.

«Буряад арадай туг» («Знамя бурятского народа») гэһэн нюуса холбоое Ц. Жамцарано үндэһэлэн байгуулһан юм. Национальна дарлалтые усадхаха, адли тэгшэ эрхэ, демократис үлөөтэ байдал тогтоохо, «үндэһэ яһатанай өөһэдөө өөһэдыгоо хүтэлбэрилхэ ба автономи» тухай эрилтэнүүдые программада оруулһан, ородой түрүүшын хубисхалай үедэ бэшэһэн статьянууд соогоошье табиһан байна. Хаанта засагай мэдэлдээ абаха ябадалһаа газар дайдаяа аршалан, буряад таряашадай «угайнгаа газарые эдлэхэ эрхые хамгаалан, кабинедэй ба һангай газарые бага газартай бүлгэмүүдтэ хубаажа үгэхэ эрилтэ табидаг һэн. «Буряадуудай һэргэн хүргжэлтэдэ», «буряад зоной ёһотоороо гэгээрэлгэдэ, түрэл хэлэн дээрээ һургуули нээхэ» асуудалда тэрэ ехэ анхардаг һэн.

Тэрэ үеын эрхэ байдалда иимэ эрилтэнүүдые табиха гээшэ революционно-демократис уряа хаяһан ушар болоно бшуу даа. Энэнь хадаа имагтал А. Б. Соктоевой баталһаншуу, имагтал «буряад буржуазиин гэхэ гү, али нюдаргашуулай» бэшэ, харин буряад таряашадай аша туһые, гүн эрмэлэлые харуулһан байна ха юм. Үндэһэн яһатанай дарлалтые усадхажа, буряад арадта газар уһыень үлөөхэ, соёл болбосорол ба гэгээрэл хүргжөөхэ хэрэгые нэн түрүүн буряад таряашадай ажалша түмэн лэ ашатай гэжэ хүлеэдэг байгаа.

Буряадууд гээшэ «ажахын-экономическа ба аграрна ажабайдалай бүхы талые хамтадхахын, отог отогоороо ба хамтаран ажаһуулгын коммунис шэнжэ шанараа үлөөхын тула байдаг юм» гэжэ нэгэтэ бэшэ тэрэнэй хэлэдэг байһан зүйлнүүдтэйнь революционно-демократис эрилтэнүүдынь тон зохилдожо, Ц. Жамцараное, тэрэнэй бүлэгые ородой народнигуудта дүтэ болгоно.

(Үргэлжэлэлынь хожом гараха).

Уншагшын һанамжа

УҺАНДА ХАГУЙН ТҮЛӨӨ

ХОТОЛОЙ республика боложо, анханайнгаа ардуулхамнай гү, али Буряадай республика өөрөө байхамнай гү гэһэн асуудал зоной дунда гэжэ ойлгодогби. Би хүсэд һайса олон дахин өөгөөр «Буряад-Монгол» гэһэн нэрэеэ манаа дурадхаха байнаб. Энээндэ эсэргүүсэгшэд «Буряад» гэһэн удхатай номнол бодолтой гэжэ хадаа буряадуудые бултыень саһан дээрэ дээрэ нэрэгүй болгохо гэһэн хаанта засагай үндэһэтэй байгаа ёһотой.

Украинада, Молдавида, Румынида, Польша дайлалдажа ябахадаа, энэ ганса «буряад» нилээд тулиһан байнаб. Хаанашье ябахада, по национальности?» гэһэн асуудалда хаудэр бури үзэгдэгшэ һэн. «Буряад» гэдэшни, мэдэхэ хүн огто дайралдахагүй (сибусад). Харин «монгол» гэжэ үгэ нэмэхэдэшболгоод, «А ясно» гэгшэ һэн.

Тиигэ, «Буряад-Монгол» гэхэ эрхэгүй байнаб. Ха газарнуудаар ябахадашни, «У вас там лето гү, али «Вы, наверно, там ездите на оленях?» гэбигша һэн. Айлда ороходошни, хамта ябаһан ашаганаса хөөрэлдэхэ, намайе хүншье гэжэ ха гэжэ һанахаар байгша һэн. Юушье мэдэхэ хүнүүдэй тоодо ороод ябахада, балайшье ондаг бэлэй.

Өөрэ ород айлайда хонохо ушар болоо һэн. Хөөрөөлэй асуудалда «буряад» гэжэ харюусаһан ядаһан хэбэртэй, удаан бодожо үзөөд, ямаакой народ, я хорошо знаю Россию», гээ һэн. Гэжэ элирүүлхэдэмни. «А, знаю, где-то за ...» гээд, тад ондоогоор хандажа, хөөрэлдэжэ өөрөөнэ хойшо мартангүй «Буряад-Монгол» гэ-өрлөдэг болоо бэлэйб. Эдэ мэтын жэшээнүүдэ ...саха гээ һаа, олон ааб даа.

Гээ һаа, буряадуудые уг гарбалһаань, үндэһэн ...лаад, ганса «буряад» гэһэн нэрээрээ байха ...бодол хадаа буряадуудта нэрьень, хэлыень ...ород хэлэтэй болгохо гэһэн политикын ...гаа ёһотой даа.

Гэрэлэнгүй, буряад хэлэ хүсэд һайнаар хүргэнэ ушарые анха түрүүн Буряад-Монгол республикадаа бодожо үзэһэн байгаа бэээ. Баргаг-Монгол, Ойрод-Монгол, Цахар-Монгол гэхэ дунда «Буряад-Монгол» гэһэн нэрэ ороллгэжэ һанаха байнаб. Түүхэдэ хабаатай юумэн ...ал байха ёһотой.

Эдэ эдэниие гансал нэрэнүүд дээрэһээнь үнэ-ньень, экономикыень нэгэдүүлхэ гэһэн болохогүй. Хэлэн, заншал, нэрэ хаанашье ...ургжэ ядахагүй. Харин газар уһаяа, бүхы ...одоо гү, али нюргандаа үргэлөөд ябаха бшэ, ...а байха, хүргэхэл мүрөөрөө хүргэхэ ёһотой ...байнал. Хэрбээ нэрэеэ хэлээ, заншалаа алда гэһэн үгэшье хэрэгтэй бэшэ болохо.

Манай орон дотор боложо байһан үйлэ хэ-...ц, бодожо үзэхэдэ, арад бухэн өөрынгөө бо-...өө хүсэд дүүрэнээр эдлэхын түлөө тэмсэнэ ...оор байдаг. Далаад жилдэ төөриигдэшэһэн ху-...гуримые олохо гээшэ бэлэн бэшэ байгаа ёһо-...шье хэлээрээ ойлголсожо ядахадаа, хүсөөрөө ...ороддогог байһаниинь дакшье һеа хара ...манай республикын байдалда тиимэ ехэ аюул-...гэжэ һанахада, баясахаар байдаг.

...өө түбээ дабаагүй, бүрүүгай бэлшээри хүрөө-...лэһэн тээшэ нюдэ балай, шэхэ дүлии жөрөөл-...гэжэ хэлэхэ байнаб.

Д. МИЖИДОН,
дайнай ба ажапай ветеран.

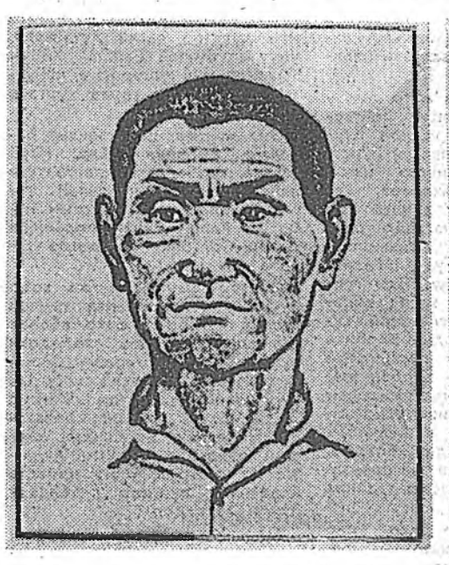

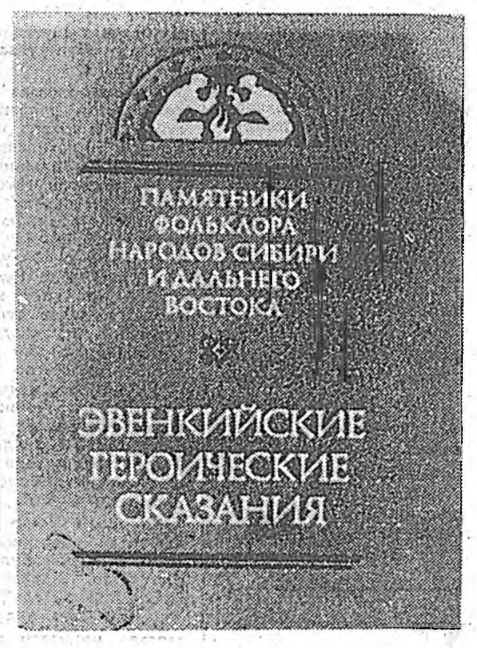

Номой таг

ЭВЕНК АРАДАЙ ҮЛЬГЭРНҮҮД

Сибириин ба Алас-Дурнын арадуудай аман зохёолой дээжэ болохо үльгэрнүүд, домог түүхэнүүд, онтохонууд, дуунууд болон бусадшье жанрнуудай зохёолнууд бүридхэгдэжэ, тусхай суглуулбари болгон хэблэгдэхэнь гээд уншагшадтаа мэдээсээ бэлэйбди. Энэ талаар СССР-эй Науканүүдай академиин Сибириин отделениин түүхын, хэлэ бэшэгэй ба философиин институтдай эрдэмтэд тон ехэ хүдэлмэри ябуулжа байнхай. Тэдэнэр ороной научна олон институдуудай, соёлой совет жасын эмхиин, министерстванүүдэй, түрэнэй комитедүүдэй, СССР-эй Композиторнуудай холбооной, «Фирма мелодия» нэгэдэлэй арга боломжонуудые элсүүлдэг юм.

«Сибириин ба Алас-Дурнын арадуудай аман зохёолой памятнигууд» гэһэн суглуулбари хамта дээрээ 60 гаран боти болгогдон барлагдаха байна. Тэрэ тоодо буряад аман зохёолнууд 7 боти, эвенкнүүдэй зохёолнууд — 3, Сибирьтэ ба Алас-Дурнада ажаһуудаг өрөд арадай аман зохёолнууд 6 боти болгогдожо сорсоло...доохоор хараалагдана. Түрүүшын ботинууд хэблэгдэн гаргагдажа, арадай аман зохёолдо дуратайшуулда бэлэглэгдэбэ. Олон ботито суглуулбариин түрүүшынхидэнь Содани ба Дзаэлчэн баатарнууд тухай эвенк арадай үльгэр домогууд үгтэнхэй. Эдэ үльгэрнүүд эвенк, өрөд хэлэнүүд дээрэ толилогдоһон байна. Эдэ домогуудые эвенк мэдээжэ үльгэршэн Н. Г. Трофимовай түүрээхэдэ, эрдэмтэн А. Н. Мыреева бүуллгажа абаһан байха юм.

Түрүүшын энэ ботидо Сибириин ба Алас-Дурнын арадуудай аман зохёолой эшэ үндэһэн болон ёһо заншалнууд тухай эрдэмтэд А. П. Деревянкын, В. М. Гацагай, А. Б. Соктоевой бэшэһэн томохон статья оруулгданхай. Мүн баатарнуудые мөгтөн дуулаһан эвенк арадай үльгэрнүүд тухай А. Н. Мыреевагай, эвенк үльгэрнүүдэй хүгжэм дуун тухай А. М. Айзенштадтын, Ю. И. Шейкинэй статьянууд толилогдоһон байна.

Гадна энэ ботидо «Фирма мелодия» нэгэдэлдэ бэлдэһэн пластинка хабсаргагданхай. Эндэ баатарнуудта соло дуудаһан эвенк үльгэршэн Н. Г. Трофимовай (1915—1971) түүрээлгэ миндаһан дээрэ бүуллгагдаһан байха юм. Хуркокчон баатарай, Секак басаганай, Деге Бабэйн, Сэлэргун Сэвэндиин, оронуудые адуулагша Бокалдын, Солкондор басаганай аялга дуунууд миндаһан дээрэһээ зэдэлнэ. Эдэ бүгэдэнтэй уншагша бүхэнэй танилсахада, тон һонирхолтой байхань дамжаггүй.

С. РИНЧИНОВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: үльгэршэн Н. Г. Трофимов; «Баатарнууд тухай эвенк арадай үльгэр домогууд» гэһэн ном.

С. БАЛДУЕВАЙ фото-буулгабари.

Түүхын хуудаһануу

1976 он

«БАРГАЖАНАЙ ҮНЭНЭЙ» 5000-ДАХИ НОМЕР

«Баргажанай үнэн» газетын 5000-дахи номер январиин 15-да гараба. Буряад орон дотор худоо нютагуудта түрүүлэн байгуулагдаһан газетын түүхэдэ болоһон энэ баярта удэрые худоо ба худэлмэришэн бэшэгшэд, аймагай бүхы ажалшад тэмдэглээ. Нютагай газетын ехэ үүргэ дүүргэһые «Правда» газетэ үндэрөөр сэгнэһэн юм. 1931 оной январь соо гараһан «Тайга соохи газетэ» гэһэн шэнжэлэл соогоо иигэжэ бэшэһэн: «Буряад ороной хойто зүгтэ, үргэн ой тайгын ба үндэр хадануудай дунда большевик барламал үгэ гал ялярма гэрэлтэйгээр нособо». Энэ халуун үгэнүүд тэрэ үедэ нютагай бүхы зониие ехэ урмашуулһан. Иигэжэ жэлһээ жэлдэ бэхижэн, «Баргажанай үнэн» аймагай партийна организациин түрүүшын дайшалхы туһалагша байһандаа улам хүсэтэй ба уншагшадтаа хүндэтэй болоо. Мүнөө газетэ 3748 хэһэгээр долоон хоног соо гурба дахин барлагдана гэхэ гү, али аймаг соохи айл бүхэн захил хэжэ уншана. 5 мянгадахи номерой гараһантай дашарамдуулан, партиин Баргажанай райком, аймсоведэй гүйсэдком редакци ба типографиин коллективүүдые, бүхы худоо бэшэгшэдые амаршалба.

Н. ГАЛДАНОВ.

СЪЕЗДЫН ДЕЛЕГАДУУД МОРДОБО

Улаан-Удын аэровокзал. Удэрэй 14 час 40 минута. КПСС-эй XXV съезд дээрэ манай областной партийна организациие түлөөлхоор һунгагдаһан делегадууд үсэгэлдэр Москва ошохоёо мордобо. Самолёдой трапай дэргэдэ КПСС-эй Буряадай обкомой нэгэдэхи секретарь А. У. Модогоев үгэ хэлээ. Тиихэдээ съездын делегадуудаар һунгагдаһандаа үнэн зүрхэнһоо баясажа, омогорхожо байһан тухайгаа бултанай зүгһөө мэдүүлбэ. «Энэ съезд хадаа түйлай ехэ удха шанартай. Юуб гэхэдэ, манай Эхэ ороной хүргжэлтын саашанхи замуудые хараалха ха юм. Манай республикын ажалшад партиингаа ээлжээтэ съездые ажалай үндэр амжалтануудтайгаар үгтажа байна. Саашадаашье эршээ һуладхангүй-гөөр ажаллажа, арбадахи тэбан жэлэй түсэб болон уялгануудые сүм дүүргэхын түлөө тэмсэхэ болоно» гэжэ үгынгоо түгэсхэлдэ нүхэр Модогоев мэдүүлһэн байха юм.

Республикымнай партийна, советскэ, ажахын органуудай хүтэлбэрилэгшэд, ниитын эмхинүүдэй түлөөлэгшэд делегадуудые үдэшэбэ.

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

ЛЕТЧИК-КОСМОНАВТ БУРЯАД ОРОНДОМНАЙ ЕРЭБЭ

Үсэгэлдэр манай республикын ниислэл хото Улаан-Удэдэ СССР-эй лётчик-космонавт В. И. Севастьянов айлшаар ерэбэ. Замбуулинийе шэнжэлэгшэ БАМ-ай барилгашадай 1 слёдто хабаадаха, Улаан-Удын промышленна предприятинуудай ажалшадтай уулзаха түсэбтэй. Алдарта космонавтда манай корреспондент хандаба.

— Замбуулинай болон БАМ-ай харгы гаргагшад юугээрээ адлирхүү гэзшэб?

— Тэдэнэрэй ажалда адлирхүү юумэн олон. БАМ-ай барилгашад космонавтнууд шэнги шэнэ харгы зам гатална,—гээд космонавт харюусаба.

МОСКВАДА ГАСТРОЛЬНУУД ДҮҮРЭБЭ

Москвада майн 31-дэ ССР Союзай академическэ Бага театрай сценэ дээрэ Х. Намсараевай нэрэмжэтэ Буряадай гүрэнэй драмтеатр гастроль хэжэ дүүргэбэ. «Тайшаагай ташуур» гэһэн һүүлшынгээ спектакль табихадань, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, СССР-эй культурын министр П. Н. Демичев, РСФСР-эй культурын министр Ю. С. Мелентьев, ВТО-гой түрүүлэгшэ, СССР-эй арадай артист М. И. Царев болон бусад харюусалгата нюурнууд байба. П. Н. Демичев театрай коллективтэ хандан, амаршалгын үгэ хэлээ.

Ниислэл хотоһоо мордохынгоо урда тээ бүлэг буряад артистнар КПСС-эй ЦК-гай культурын таһаганд, РСФСР-эй Культурын министерствэдэ болоһон уулзалгада уригдаһан байна.

Ц. БАЛБАРОВ,
театрай директор.

ХАРИЛСАА ХОЛБООГОО БЭХИЖҮҮЛХЫН ТҮЛӨӨ

Электротехническэ промышленностиин талаар экономическа ба научно-техническэ харилсаа холбооной «Интерэлектро» гэһэн уласхоорондын организациин эмхидхэһэн зүблөөн Улаан-Удэдэ хүдэлмэрээ мүнөөдэр эхилхэнь. Европын социалис оронуудай делегацинууд манай эндэ ерэжэ, өөһэдынгөө зургаадахи зүблөөе үнэгэргэхэ юм.

Манай «Электромашина» заводой продукци орон дотороо ба дэлхэйн дэлгүүр дээрэ һайн мэдэгдэжэ. Заводой продукциин 97 процентнь эрхим гэһэн сэгнэлтэдэ хүртэнхэй. Манай предприяти СССР-эй электротехническэ промышленностиин баазова завод болохо юм. Тиимэһээ эндэмнай улаасхоорондын зүблөөн зарлагдаа.

БАМ-ай ЗАХИЛ ДҮҮРГЭГДЭЭ

Судна бүтээлгын заводой коллектив БАМ-ай барилгада хэрэгтэй элдэб ашаа Байгал далайгаар зөөхэ суднануудые бүтээнэ. «Улаан-Удэ», «Буряадай комсомолец» гэһэн онгосонууд болзорһоо урид бүтээгдэжэ, далайгаар тамарха замдаа үдэшэгдөө һэн. БАМ-ай захилаар гурбадахи онгосо барижа, уһа руу табиба. Энэ баржа 1300 тонно ашаа шэрэхэ шадалтай.

ГЭР БҮЛЫН ШАГНАЛНУУД

«Путь Ильича» колхозой суута хонишон Содном Сосоровой гэр бүлэдэ баяр баясхаланта ушар болобо. Юуб гэхэдэ, С. Сосоровто Хүндэлэлэй диплом ба «Москвич-412» түхэлэй автомобиль, тэрэнэй һамган Должин Лхамажаповнада алтан медаль ба үнэтэ бэлэг барюулагдаба. Амжалтатай ажалайнгаа түлөө СССР-эй ВДНХ-гай главна комитедэй иимэ шангуудта хүртэбэ ха юм. Үнгэрһэн табан жэлэй туршада түсэбһөө үлүү мянган хүрьга, хоёр тонно ноохо абаһан байна.

Гэртэхинэйнгээ харгыгаар тэдэнэй хүбүүн Бальжинима ябана. Мүнөө тэрэ хонишоной туһалагша.

Б. РАБДАНО.

Д.-Д. АМОГОЛОНОВ хэблэлдэ бэлдэбэ.

1977 он

УРАН БЭЛИГЭЭ АРАДТА БЭЛЭГЛЭХЭ

Он жэлнүүд тэрэ гэһээр һубарин ошоод, мүнөө 45-дахи жэлээ түрэл театрайнгаа сценэ дээрэ наадахадаа, анхан түрүүшынхиеэ харагшадтаяа уулзаһан шэнги сэдьхэлни доһолдог. Тиихэдэ, 1932 ондо Улаан-Удын соёлой техникумдэ һураха зуураа, «Барьер» гэһэн зүжэгтэ пионер хүбүүнэй роль гүйсэдхөө бэлэйб. Буряад театр түрүүшын алхамһаа эхилээд, тэрэнэй хүгжэлтэдэ хубитаяа оруулһанаараа омогорхоноб. Түрэл хэлэн дээрэ үндэһэлһэн зүжэгтэ хабаадахадаа илангаяа баярладагби. Хоца Намсараевай «Сэрэмпэл», «Жаргалай тулхюур» гэһэн зүжэгүүдтэ Ямаахан Шарагшан хоёрой роль, Ц. Шагжинай «Хабарай дуун» спектакльда Цырмаагай роль, Н. Дамдиновай «Доржи Банзаровта» Солиндойн роль гүйсэдхэхэдөө, буряад эхэнэрэй баян сэдьхэлые, уян зурхые, ухаан бодолые гүнзэгыгөөр харуулха гэжэ оролдооб.

Мүнөө манай театр һонирхолтой шэнэ зүжэгүүдые табина. Түсэблэгдэнэн «Прометей» гэһэн шэнэ зүжэгтэ Фемида гэжэ эхын роль бэлдэнэб.

М. СТЕПАНОВА,
СССР-эй арадай артистка.
(Январиин 1)

Ажаглалта. Энэл жэлдэ СССР-эй арадай артист гэһэн нэрэ зэргэдэ М. Н. Степанова хүртоо.

ҺУРАГШЫН ГАБЬЯА

«Коммунизм» колхозой суута хонишон хурьга абалгаар хэдэн жэл соо Яруунын аймагай чемпион боложо гараһан Доржиев Цыдендамбатанай отара Мухар-Шэбэр гэжэ газарта байрладаг юм. Тэрэнэй үхибүүд үбэлэйнгоо амаралтын үедэ гэртэхиндээ ерээд, ажалдань туһалалсаа.

Энэ бүлын һургуулида ороодүй бага үхибүүн үбдэжэ, эхэнь тэрэнээ абажа, больница ороодонь эсэгэнь ехэ үхибүүдтэеэ хамаг ажал хэрэгээ хэхэ баатай болоо. Ульдэргын һургуулиин 6-дахи класста һурадаг Бэлигтэ хүбүүндэ энэ үдэр хони адуулга тудажа, баяртай мориндоо мордобо.

Январиин хүйтэн шуурган үдэр хони адуулхань гайтайхан даа. Даараһандаа дэгэлэйнгээ заха бодхоожорхёод ябатараа, обёорон гэхэдэнь, хонидынь хүл хоорсэг гүйлдэжэ байба. Сошоһон хүбүүн морёо шабхуурдан, дары гүйлгэжэ ерэхэдэнь, 4 шоно хонидтонь оронхой, намнажа ябаба. Айһандаа Бэлигтын нюрга руу хүйтэ даабашье һаань, бүхы шадалаараа хашхаржа, мэдэбэ. Зоригтой хүбүүн Бэлигтэ шоноһоо айнгүй, колхозойнгоо хонидые хамгаалжа шадаа.

С. ГОМБОЕВ.
(Январиин 20).

УРАН БЭЛИГТЭНЭЙ УРМА БАЯР

Буряад орондомнай хэнэйшье мэдэһээр, уран бэлигтэн нилээд олон, 1975—77 онуудта ажалшадай уран бэлигэй Бүхсоюзна түрүүшын фестивалиин үедэ республикымнай түлөөлэгшэд илангаяа шалгарһан. Байгша оной Эрхүү хотодо болоһон зональна харалга дээрэ манай артистнуй илажа гараа һэн. Мүн «Байгалай долгинууд» гэһэн студентнэрэй ансамблиин гэшүүд Москва хото ошожо, бэлиг шадабаряа харуулаа.

Буряадай АССР-эй соёл культурын габьяата хүдэлмэрилэгшын үндэр зэргэдэ 14 хүн хүртоо. Хэжэнгэ тосхоной хүүгэдэй саадые даагша, «Ургы» гэжэ арадай хоорой дуушан К. Ц. Дашиева, Улаан-Удэ хотын хүгжэмэй 6-дахи һургуулиин багша В. Ц. Николаева авторһаа: эгэшэ дүүнэр] гэгшэд тэдэнэй дунда бии.

Мүн Буряадай АССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотада Хяагтын аймагай Алтайн совхозой һаалишан А. Г. Жапова, энэл аймагай Алтайн дунда һургуулиин багша Б. О. Цыбикова, тэндэхи уран һайханай бүлгэмдэ хабаадагша Д. О. Дашиева болон нилээд олон хүн хүртоо.

Г. ТОГОЛОЕВ.
(Июлиин 8).

МАНАЙ АЙЛШАН—ЕВТУШЕНКО

Совет ороной элитэ поэт Евгений Евтушенко манай республикада айлшалжа ерэбэ. Буряад орон поэдэй зохёохы ажал ябуулгада ехэ һуури эзэлнэ. Тэрэнэй оршуулгаар Николай Дамдиновай «Эсэгын нэрэ» гэһэн поэмэ, Дондок Улзытуевай «Арбан табан дуун» гэхэ мэтэ зохёолнууд Москвада хэблэгдээ бэлэй. Д. Батожабай, С. Ангабаевтай Литературна институдта суглаа һураһан юм. Буряадай искусство ба литературын декадада Евг. Евтушенко хабаадалсана. «Братска ГЭС» гэһэн поэдэй мэдээжэ поэмэ эгээн түрүүн «Байгал» журналда хэблэгдээ һэн.

Евгений Евтушенко манай республикын ажабайдалтай, арад зонтой танилсажа, шэнэ бэлигтэй шүлэгүүдые зохёохо бээ гэжэ найданабди.

Н. ДЫМБРЫЛОВ.
(Августын 19).

КИМ БАЗАРСАДАЕВ—ФРАНЦИДА

Буряадай Ленинэй орденто оперо болон баледэй театрай бэлигтэй дуушан, РСФСР-эй арадай артист Ким Базарсадаев Франци ошоо. Тэрэ СССР-эй творческо делегациин бүридэлдэ орожо, мүнөө үедэ Франциде боложо байһан Советскэ Союзай үндэрнүүдтэ хабаадалсана. Мүн баһа урданьшье Ким Базарсадаев Эхэ ороной творческо делегацитай хамта Швеци, Монгол, Чехословаки, Англи, Норвеги, Гвиней, Финлянди гэхэ мэтэ үрэнүүдтэ ошожо, бэлиг шадабаряа харуулһан байха юм.

Б. ДОНДОКОВ.
(Ноябриин 18).

Б. ОРБОДОЕВА хэблэлдэ бэлдэбэ.

Дүлэтэ хэлнүүдэй баатарнуудай

МОСКВАЕ ХАМГААЛАЛСАҺАН ГАБЬЯАТАЙ

Эгсэ 50 жэлэй саада, тэр, 1941 оной декабрь һарада, Москва шадар немец фашис армиис бута сохилго дэлхэйн хоёрдохи дайнай хуби заяае шиидхэһэн тон шухала шатануудай нэгэн болодог.

Дайнай эхилһээр түрүүшын хэдэн һарануудта Москва тээшэ дайсанай дүтэлхэ бүри үшөөл аймшагтай, үшөөл һүрөөтэй юумэнэй дүтэлжэ байһаниинь мэдэрэгдэжэ байгаа.

Эхэ ороноймнай ниислэл хото Москва, Улаан талмай, Кремль, Ленинэй Мавзолей... Эдэ бүгэдэ нангин юумэнүүдэй совет хүнэй зүрхэ сэдьхэлдэ гүнзэгыгөөр шэнгэһэниинь мэдээжэ ааб даа.

Совет түрэнэй ниислэл хото Москвае түргэн абахын тула ехэ хүсэл ороолдого немецүүд гаргаһан гээшэ. Москвае абахадаал, социалис байгуулалта унагаажа, совет түрэниие хүтэлбэригүй болгожо диилэхэбди гэжэ солдадуудтаа хэлэдэг байгаа.

Хүсэтэ танкнуудаар эзбсэгжэһэн гурбан ехэ бүлэглэлнүүдээр манай сэрэгүүдэй хамгаалалта һалгаагаад, москвагайхидые хүреэлхэ гэһэн һэдэлгэ гаргаба. Үнгэржэ ерэхдээ Совет түрэнэй ниислэл хотые оршон тойронхитойнь уһан доро шэнгээхэшье түсэб табиһан гэдэг.

Сентябриин һүүл багаар Москвае хамгаалагшадта немецүүдэй 77 дивизи добтолжо эхилээ. Хүсөөрөө булюу байһан дайсад Москвае хамгаалагшадай дүхэриг руу түрин орожо, нилээд ехээр хашаба.

Вязьма, Калинин, Можайск, Малоярославец хотонуудай нэрэнүүдые радио-мэдээсэлгэһээ дуулахада, зүрхээ үбдэмэ һэн. Дайсанай сэрэгүүд Москвагай «үүдэндэ» тулажа ерээ.

Бүгэдэ ерадайнгаа, бүхы оронойнгоо арга боломжые ниислэл хотоёо хамгаалгада элсүүлхэ шухала зорилго коммунис партиин, правительствын урда табигдаа.

«Россимнай үргэн ехэ, зүгөөр сухариха газар үгы. Арадамнай Москва!»—гэһэн дүлэтэ үгэнүүд сэрэгшэ бүхэнэй зүрхэ сэдьхэлдэ хадуугдаа.

— Бидэ Москва шадархие хамгаалжа байнабди. Гитлеровскэ булимтаран эзэмдэгшэдые бута сохихо ёһотой хүсэн гэжэ маниие бүхы дэлхэй харана. Ами һаһаяа хайрлангүй дайсаниие тогтоохо, Москва тээшэ табихагүй гэһэн зорилго Коммунис партитабина, Эхэ ороннай захирна,—гэжэ гвардиин морито хоёрдохи корпусой командир, суута генерал Л. М. Доватор хэлээ һэн.

Эхэ оронойнгоо шанга захиралта морин сэрэгшэд нэрэтэй түрэтэйгөөр дүүргээ. Дайнай урдахи жэлнүүдтэ манай хизаарта алба хэһэн Лев Михайлович Доваторһаа эхилээд, олохон сэрэгшэд ами наһаараа Гитлерэй шунахай сэрэгшэдые тогтоожо, бута сохёо. Гвардиин кавалерийскэ 37-дохи полкын 37 хасагууд Москва шадарэй Дубосеково гэжэ разъездэй 28 панфиловецуудай баатаршалга дабтаа һэн.

Тэрэл үедэ Панфиловай дивизитэй эзэрэлээд Доваторай дивизи дайлалдажа байгаа. Доваторай хасагууд уридшалан бүтээгдэһэн окоп, траншей, бүхэлэлгэшьегүй, газарайнгаа хэлбэри нюруу зүбөөр хэрэглэн, морин сэрэгшэд дайсанай хүлэзгээгүй гаарһаа гэнэдхээн добтолдог байгаа юм. Тиимэһээ панфиловайхидта орходоо, нилээд орёо, үшөөшье хүшэр байдалда дайлалдадаг байгаа гээ һаа, алдуу болохогүй ха.

Шитьково, Морозово, Иванцево, Данилово, Сычи гэхэ мэтэ Волоколамска шоссе шадархи бусадшье һууринууд тэрэ үдэрнүүдтэ, нэгэнһээ нүгөөдэдэ орожо, хоёр тээһээ ехэл шуһан адхарһан байха.

1941 оной ноябриин 19-дэ болоһон нэгэ тулалдаан тухай хөөрэхэм. Подполковник Антон Иосипович Ласовскиин морин сэрэгэй полк Федюково һууринһаа хажуу тээшээ нэгэ үндэр добо хүрэтэрхи газарые хамгаалжа байгаа. Тэрэ хоохон талада капитан Корбудой батальоной урда үдэрынь бута сохиһон хорёод гаран танкнууд зүүн хажууе хамгаалжа байһан Ильичкын эскадронойхидто ёһотойл халха бүхэлэлгэнь боложо үгэбэ.

Энэ хүйтэн үглөөгүүр үхэр буунууд болон миномедуудай таһалгаряагүй буудалга доро Язвище гэжэ һууринһаа немецүүдэй 10 танк десантнигүүдтай хамта эскадроной эзэлһэн газар тээшэ добтолбод. 37 хасагуудай граната, дүргэдэг холисотой бүтылхэнүүд болон гар пулемедуудаар баатарлигаар тулалдажа байтарнь, Кашуковай танкнууд ерэжэ, гэдэргэнь сохилсоод, бусаха замдаа Ильенкэдэ сухарилсахые дурадхаба. Гэбэшье командирай зүбшөөлгүйгөөр бусаха эрхэгүй дээрэһээ, шархатагшадые абаад ошохыень тэрэ гүйба. Шархатаһан политругай орлогшо Дмитрий Титов эскадрон тухайгаа командиртаа элидхэхэ ёһотой һэн.

Тэдэнэй ябахатай адли немецүүд Язвище, Городище тосхонуудһаа Ильенкын эскадрон хүреэлэн хоёр талаһаань добтолжо эхилбэд. Совет хасагууд хэды үсөөншье һаа, хоёр бүлэг боложо таһараад, шанга харюу үгэжэ шадаа. Бэеэ тушааха эрилтэ немецүүдэй табихадань, Ильенко буудалгаар харюусажа, үхэлтэ шарха абаһан юм. Тэндэ амиды үлэһэн эрэлхэг тэмсэлшэдые бултыень танкаар низа дараа, буудаа һэн гэжэ тэрэ нютагта ажаһуугша Петр Андреевич Синицын хөөрөө һэн. Энэ баатаршалга тэрэ сагта тунхаглагдаха аргагүй байгаа. Олон жэлэй үнгэрөөшье һаа, архивай документнүүд, ветерануудай хөөрөөнүүд эндэ дурсагдаһые гэрэлэнэ.

50-дахи дивизиин командир генерал Плиевэй элидхэлээр: «Ноябриин 19-дэ Федюково шадар танкнуудай 20 добтолго бута сохигдоо. 37-дохи кавполкдо—46 хүн, 2 пулемет, 43-дахи кавполкдо—53 хүн, 3 пулемет, 47-дохи кавполкдо 78 хүн, 4 пулемет, 2 үхэр буу бүтэн үлөө. Дайсанай таһалгаряагүй олон добтолгоһоо боложо, ара талаһаа хүнэнэ, һомоор хангалга таһалдана. Хүйтэнһөө боложо, хүнүүд, мориндай ядалдана. Арын хангалга һайжаруулхын тула эршэтэй хэмжээнүүд абтана. Гээлтэ хоролтын ехэшье һаа, сэрэгшэднай эрэлхэг зоригтойгоор тэмсэнэ».

Манайхинай гээлтэ хоролтын ехэшье һаа, дайсанай талаһаа үшөө оло дахин ехэ байгаа гэжэ немец офицер Отто Зельфингер гэртэхиндээ бэшэһэн бэшэг соогоо иигэжэ хэлэнэ:

«Үхэһэн немецүүдые суглуулжа, эзэрэлүүлжэ табибал, Берлин хүрэтэр һубариха ха. Мөнөөдэр бидэ таһалгаряагүй хүүрнүүд дээгүүр ябанабди. Үглөөдэр манай хүүрнүүдые томо буунуудай болон танкнуудай мөөрнүүд низалха»... [К. Ф. Телегин. «Московская зона обороны». 50 хууд].

«Диилдэһэншье хойноо һүүлшынь хамгаалагшад байраяа орхидоггүй, тон үсөөн ушарта бэеэ тушгадаг, Энэ агуу-ехэ арад өөрын нюуса зоригжолтой. Тэрэниие тоонгүй байжа болохогүй» гэжэ мэдээжэ генерал Гудериан «Европые хамгаалжа болохо гү?» гэһэн ном соогоо бэшэһэн байдаг.

Москвае хамгаалгын һүүлшын тулалдаанууд Ленинградска шоссе дээрэ байдаг Крюково тосхон (мүнөөнэй Зеленоград) шадар болоһон гээшэ. Тэндэ баһал мүр мүрөөрөө зэргэлэн, Доваторой, Панфиловай, Катуковой, Белобородовой сэрэгүүд гурбан хоногой туршада дайсадай галзуу добтолго барижа, сэрэгэй шэнэ хүсэнүүдые нэмэжэ асарха арга олгоо.

Иимэ тухашаруу байдалда СССР-эй Түрэнэй Оборонын Комитедэй 1941 оной ноябриин 26-да абаһан шиидхэбэрээр-Доваторай корпусто «гвардиин» гэһэн хүндэтэ нэрэ олгогдоо бэлэй.

Москвааһаа 41-дэхи километртэ, Зеленоград орожо ябахада, үндэр добуун дээрэ «Алдар солын ба дурасхаалай хилэ» гэжэ 50 метр үндэртэй хүшөө Москвае хамгаалагшадта табяатай. Оройдонь—үзэүүрэ ниилүүлэнхэй гурбан жада. Хормойдонь— нугшэһэдэй аха дүүгэй хүүр. Дээрэнь—бронзоор хэһэн веноруудь, шулуун хананань сэрэгшын дүрсэ һиилээтэй.

Зеленоградта харанхы болоходо, хурса прожекторнуудь носожо, «Москвае аршалан, Эхэ ороноо хамгаалалгын дайнда унагшадта мүнхэ дурасхаал» гэһэн үгэнүүдые харгыгаар гарагшад мүнөөшьо уншадаг юм.

Эндэһээ танигдаагүй солдадай бэе Кремлиин ханада абаашагдаһан байна.

Москвае хамгаалгын һүүлшын байлдаануудта Буряадһаа, Эрхүүгэй болон Шэтын областнуудһаа сэрэгтэ мордоһон олон морин сэрэгшэд хабаадалсаһан юм. Тэдэнэй дунда Эрхүүгэй областиин Нижне-Удинскда байһан морин сэрэгэй 21-дэхи полкынхид түмэр харгыгаар ошоһон түүхэтэй. Тэдэнэй дунда хожомынь Советскэ Союзай Герой болоһон Николай Андреевич Иванов, солдадай Алдар Солын гурбан шатын орденнууд—Шэтын областьһоо Семен Спиридонович Загузин, Сэлэнгын райвоенкомадһаа Гурдоржо Султумович Шарапов гэгшэд ороно. Хоюулаг түрэл Забайкалия бусажа, колхоздоо үни удаан тэдэ хүдэлмэрилөө.

Намтай Эрхүүгэй сэрэгэй политическэ училищида һуралцаһан, Захааминай районой Ардан Очирович Далаев дайлалдаа. Урдань, 1937—1938 онуудта, Буряад-Монголой морин сэрэгэй бригадын полкын командир байһан генерал Ягодинай гвардиин 3-дахи дивизиин 12-дохи кавполкын партийна бюрогой харюусалгата секретарь, 3 дайшалхы орденой кавалер болоһон энэ нүхэрнай 1943 оной намар Орловско областьдо баатарлигаар унаа һэн.

Зэдын районой Гэгээтэйһээ гараһан, урдань манда багшалһан Жимба Цыденжапович Пагбаев Москвааһаа Курска дүхэриг хүрэтэр ошолсоо. 21-дахи кавполкдо минии ординарец байхадань, мэргэн буудагша болохо хүсэлыень би дэмжээ бэлэйб. Шадабаритайгаар дайлалдажа, олон фашистнуудые һүнөөһэнэйнгөө түлөө Улаан Тугай орденоор, мүн олон медальнуудаар шагнагдаһан юм. 1943 ондо Курск шадар баатарай үхэлөөр унаа бэлэй.

Петр Ермолаевич Иванов, Иван Михайлович Верзилов, Лопсон Санжеевич Ивахинов, Демьян Петрович Сапинский, Петр Васильевич Тютрин, Димит Чагдурович Раднаев, Николай Андреевич Бурлаков, Чойдоп Цыдыпович Бгнинов, Николай Андриянович Тугаринов, Аюша Жадэмбаевич Сотников, Дионисий Петрович Плюснин, Иван Михайлович Колодин, Дамба Базарович Будацыренов, Василий Дмитриевич Борисов, Петр Дмитриевич Пахомов, Николай Маркович Язопкин, Шагдар Гундунович Гундунов, Христос Алексеевич Брыков, Тахон Афанасьевич Чижиков, Нима Гуруевич Цыбиков, Михаил Николаевич Чирков, Бальжин Дашиевич Дашиев, Галсан Ринчинович Доржиев, Василий Васильевич Минзырев, Цырен-Дари Данзанович Лубсанов, Бато Аюшиевич Аюшиев, Улзы-Жаргал Шойбонович Дондуков, Иван Платонович Елшин, Глеб Михайлович Пашинский болон бусад Москва шадарһаа фашис арьяатанай эшээн хүрэтэр тулалдажа, дайгаа даража, түрэл Буряадаа бусаһан намтартай.

Гвардиин хоёрдохи кавкорпусой бүридэлдэ Эрхүүгэй, Шэтын областьнуудһаа олон сэрэгшэд дайлалдаа. Тэдэнэй дунда Петр Иванович Цветков, Павел Манчутович Билдаев, Серафим Иванович Щевлюков болон бусад олон хасагууд түрэн түрынгөө үндэр шагнал хайрануудта хүртэнхэй.

Жаб Очирович Абидуев шэн зоригтойгоор дайлалдаһаар Москва шадарһаа Берлин хүрэһэн габьяатай. Алдар Солын 3-дахи шатын, Эсэгэ Ороноо Хамгаалгын дайнай 1-дэхи, 2-дохи шатын, Улаан Одоной орденуудаар, олон тоото медальнуудаар шагнагданхай юм. Дайнда 3 дахин хүндөөр шархатаһаншье һаа, түрэл нютаг Агаяа ержэ, Сагаан-Уулдаа 73 наһан хүрэтэрөө хонишоноор хүдэлөө. Угаа дамжуулха зургаан үхибүүдые хүмүүжүүлээ.

Дайшалхы 5 орденуудай кавалер Константин Лазаревич Эпов, Ефим Григорьевич Пухов гэгшэд илалта шэрээлсэжэ, түрэл нютагаа бусажа ерээд һэн. Ефим Григорьевичые, бэлиг шадабари болон шэн зоригоорнь омогорхон, мүнөөшье һанадагби. (Тэрэ мүнөө наһа баранхай). Тиихэдэ тэрэ миномето батарейн взводой командир ябаа, би политругынь байгааб. Москвааһаа Украина хүрэтэр суг ябаабди. Курска областиин Морицка хуторта хоюулан хүндөөр шархатажа, намда тэрэ дайн дүүрээ бэлэй.

Берлиниие хойгуурнь тойрожо, харгыдаа дайралдаһан дайсанай сэрэгэй бүлэглэлнүүдые үгы хээд, Эльба дээрэ гараха гэһэн захиралта генерал-лейтенант В. В. Крюковэй командалдаг кавкорпус 1945 оной апрелиин 27-до абаа бэлэй.

Хүреэлэлгэдэ ороод байһан Берлиндэ туһалха гэһэн фашис сэрэгүүдые майн 2-то бута сохёод, тус корпусой частьнууд Эльба тэрэзэхи харгыннуудые сэбэрлэжэ эхилбэ. «Берлин шанга добтолгоор абтаба.

Миниии алба хэһэн, гвардиин морин сэрэгэй 2-дохи корпус Москвааһаа Берлин хүрэтэр ошоһон дайшалхы замаа иигэжэ дүүргээ юмэл даа.

Корпусоймнай 49 сэрэгшэд Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэдэ хүртөо, 15 солдадууд Алдар Солын орденой дүүрэн кавалернүүд болоо һэн. 25 мянган морин сэрэгшэд гүрэн түрынгөө орден, медальнуудаар шагнагданхай.

С. ХАНДАЖАПОВ,
гвардиин морин сэрэгэй 2-дохи полкын ветеран, дайнай инвалид.

УРАН ГАРТА ҮБГЭД

Ага нютаг ажалша бүхэриг, алтан гарта хүнүүдээр олон даа. Тэдэнэй үдэр бүриин үүсхэл оролдолгоор үлэзы дайдамнай үнгэ зүһөөэ һэргээдэг, баян дэлгэр болодог. Ага тосхондо наһанайнгаа ехэнхи хубиие ажаһууһан Абидын Дондог, Зугаалай нютагай зугаатай, дуутай Анандын Доди гэгшэд эгээл иимэ хүнүүдэй тоодо оролсодог. Хоюулаа бэлэн бэшэ харгыгаар урагшаа дабшажа, ажабайдалай нилээд ута зам гаталан гараһан байха.

Үхибүүн балшар наһаниинь Октябриин хубисхалай үедэ үнгэржэ, «сагаантан-улаантанай» саагуур-наагуур һүндэлхые эдэнэр бүүр-түүр һанаха байха. Тиигээд лэ хотоной һургуулида ябажа, «саһан дээрэ мүртэй, саарһан дээрэ бэшэгтэй» болоһон түүхэтэй. Удаань хүдөөдэ хамтын ажалай хүгжэхые хоёр нюдөөрөө харанан, эдир зааханууд ябабашье, хамсыгаа шуужа, энэ хэрэгтэ оролсоһон хоёр байха. Һүүлээрнь Эсэгын дайнай гал дүлэн соогуур гаралсан, Эхэ дайдаяа харшан дайсадһаа хамгаалха хатуу нэгэ уялгада хүртөө һэн. Али-алинииньшье хотон айлайнгаа, нютаг нугынгаа нэрые хухалмаар бэшээр үхэлэй газарта үһөөтэ дайсадтай тэмсэжэ, амиды мэндэ, бэе мүсэ бүрин бүтэн тоонто дайдаяа, эхэ эсэгэдээ бусажа ерээ бэлэй. Тиигээд лэ... тиигээд лэ дайнай хойшолоһоо һаһадарһан байдалаа һэргээхэ хэрэгтэ залуу шинраг наһанайнгаа зали ошые дууһыень зорюулаад һэн. Хожомоо эдэ хоёр нүхэд элдэб ажалда хүдэлөө, элдэб сагта ажаһуугаа.

Зугөөр хоюулан түрэлхиин үгтэһэн талаан бэлигэй ашаар нэгэ хоморой шуналтай байһан тула, бүхы сүлөөтэй сагаа тэрээндэ зорюулаа һэн. Ушар юуб гэхэдэ, Дондок Доди ахай хоёрнай андалдашагүй алтан гартайнууд байһандаа, модоор һиилэжэ, юртэмсын юһэн зүйлэй эгээл һайханиень бүтээдэг эди шэдитэйнүүд юм. Тэдэнэй урлан бүтээһэн зүйлнүүд округой, областиин, бүхэроссин, үнгэржэ ерэхдээ хариин гүрэнүүдтэ эмхидхэгдэһэн выставкэнүүдтэ табигдаһан байха. Илангаяа Дондог ахай энэ талаар илгардаг. Бэлигтэй хоёр үбгэдэй бүтээлнүүдээ округой сороной музейдэ бэлэг дэнь олоной нюдэ хүрэһэн, сэдьхэлынь ш байха. Зугөөр, нэгэ ядамаар, аягүйхэн юм дэ, музейдэ бэлэгтэй нүүдынь мүнөө үсөөржэ байнхай, Аб дог ахайн мэдүүлэ тэндэ үгэһэн арба тээлэйнь оройдоо ниинь анханайнгаа ф рия эзэлэн байда уран дархан бэшэгэ заяае мэдэдэгүй. Эн да Агын хизаар г зейн худэлмэрилөө үгэжэ магад.

Эдэ хоёр уран г дэй бодхоохон гэ мэглэһэн зураг үдэй һэн хорёо хотонуу хонь бэрхэтэй. Эд хэрэгэйнь зондо б ниинь дамжаггүй, ёһо заншалаа, х хүгжөөхэ хэрэгтэ г шадалаа үгэдэг ю аха буряад хубсаг гада гэр бүлынгө эүйлнүүдые табиг гайхуулаа бэлэй. ахайн үшөө нэгэ ш тэрэ спортдо, б хэрэгтэ айхабтар Өөрөө залуудаа эрхим бүхэшүүлэ һан. Округой н хабаадалсажа, и илалта туйлаһан, ш эзэлһэн гээшэ. Т ряад арадай бүх урданайнь ёһоо болгохын түлөө с гадаг. Энээн тухай үнэнэй» уншагш рөө һэн даа.

Иимэл хоёр үбг таг ажаһуунаа, а мнай шэмэглэнэ, т һан үетэнэд һайн гээрээ үльгэр и

Б. ГАРМ

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Д. Анандаев.

Ж. БАЛД

феврал
тогтоо
шэнэ
гээд
тогтоох
Буряадай
Совет
гаараар гар
зама
деленийн
ангэ зөөр
тогтоо

Спорт — Спорт — Спорт

Шатар

КУБОК ӨӨРЫНЬ БОЛОБО

Баргажан һуурилай чемпионие тодоруулхын түлөө заншалта мүрысөөн хоёр үдэрэй туршада болобо. Энэ удаа элдэб шалтагаанһаа боложо, хэдэн бэрхэ шатаршад хаба шадалаа туршаха аргагүйдөө юм. Тиигэбэшье һаань, мүрысөөндэ хабаадаһан 8 бэрхэ шатаршадай хоорондо шанга тэмсэл болоо.

Нэн түрүүн үнгэрһэн хоёр жэлдэ илажа гараһан кубогай эзэн энергетик Леонид Галинай наадан сугларгшадай анхарал татаба. Тэд гайхал юун байхаб? Энээниие мэдэжэ һуурһан Галин наадан бүхэнэе нарин нягтаар үнгэргэжэ, һайн дун туйлаха зорилготой байһанаа нюубагүй. Үсэд нэтэрүү тэмсэлэй үедэ нэгэдэхи разрядтай пенсионер Фридрих Николаевта шүүгдэбэшье, саашадаа дүрбэн уулзалгада илалта туйлаба.

Зугоор һанаагаа огто амарха үндэһэн тэрээндэ байгаагүй. Юуб гэхэдэ, дунда һургуулиин 10-дахи классай һурагша Алик Эрдыниевтэ нэгэл наада алдаһан Николаев, Галиндэ шүүгдэһэн дайнай ба ажалай ветеран, нэгэдэхи разрядтай Владимир Шанюшкин хоёр адли очконуудтай Галинтай эзэргэ ябаа юм. Эдэ гурбанһаа оройдоол хахад очкоогоор гээгдэһэн комхозой хүдэлмэришэн Геннадий Вербицкий баһал өөрын зорилготой байгаа гэе. Нугоо дүрбэн шатаршадай холо зайда гээгдэһэн дээрэһээ чемпионие элирүүлхэ гээшэ имагтал эдэ дүрбэн шатаршадай дунда болобо. Тоэд шатар хадаал шатар—элдэб ушарнууд болодог ха юм даа.

Хоёрдохи удэр ехэ удха шанартай. Вербицкий Галин хоёрой наадан бултанай анхарал татаа. Хараар наадаһан Галин Яншай гамбит хэрэглэһэн аад, ехэ алдуу гаргажа, тэргэеэ миинтээр алдаба гээшэ. Иигээд байхадаа, Вербицкий хахад зорилгоёо бэелүүлбэ ха гэжэ шатаршад һанаһан лэ байха. Юуб гэхэдэ, һүүлдэнь үшөө Шанюшкиние илажа шадабал, тэрэ чемпион боложо, урмашаха байгаа ха юм. Зугоор сагһаа урид һанаагаа амарһан Вербицкий нүгөөдынгөө «хорото» ябадалнуудта харюу үгэжэ шадангүй, байдалаа муудхаагаад, эсэстээ үшөө алдуу гаргажа, шүүгдэхэ баатай болоо.

Иимэ шухала очко бэшүүдэһэн Галин нам боложо, Николаев Шанюшкин хоёрой наада ехэл анхаралтайгаар хаража һууба. Һонирхолыньшье ойлгосотой һэн. Эндэ шүүжэ шадаа һаа, имагтал Николаев гансаараа Галинай урда орохо аргатай байгаа бшуу. Уулзалгын тэн багта Шанюшкин ехэ үүсхэлтэйгээр мүрысөжэ, наадалнай дүрэхэ сагай дүтэлхэдэ, үлүү хубүүтэй байба. Харин Николаевынь үшөө нэгэ хубүүгээ алдахадаа, гараа үргэхэ баатай болоо һэн.

Энэ дүнгөөрнь Галиншье һанаагаа амарһан байха. Юуб гэхэдэ, гурбадахяа илалта туйлаһан дээрэһээ нааданай гуримай ёһоор дамжуулгын кубогые Галин аһан өөрынгөө зөөри болгожо, сэдьхэлээ ханаба ха юм.

Зугоор шангай нүгөө хоёр һуурилин түлөө шанга тэмсэл болоо. 7-һоо 5 очко абаһан Шанюшкин эсэстээ хоёрдохи һуури эзэлжэ гараа. Харин Николаевай хүүгэдэй спортын һургуулиин директор Чингис Эрдыниевтэй тэнсэжэ һалахада, Николаев, Вербицкий хоёрые очкогоор хүсэһэн һургаша Алик Эрдыниевтэ нэмэлтэ нааданай дүнгөөр гурбадахи һуури олгогдоо.

Түрүүшын гурбан һуури эзэлһэн шатаршад районой спорткомитедэй мүнгэн шангуудта хүртэбэ. Тиихэдэ эдэнэр районой кубогта хүртэхын түлөө мүрысөөндэ хабаадаха эрхэтэй болобо гээшэ.

Н. ГАЛДАНОВ,
судья.

ЗУРГААНИИН'Ь ШАЛГАР

Профсоюзуудай спортын бүлгэмэй боксернуудай дунда ороной түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Псков хотодо болобо. Ороной олон тоото хото городуудһаа сугларһан 200-һаа дээшэ арһан бэлэйн эзэд чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэхын түлөө хэдэн удэрэй туршада наадаһан байна. Манай республикаһаа ехэ наадада хабаадаһан 14 боксер Россин Федерациин нэрэ соло хамгаалаа.

Наадаһай дүн гаргахада, манай боксернууд нэгэ алтан, хоёр мүнгэн, гурбан бронзо медальтайгаар тоонто нютагаа бусажа ерэбэ. Эдэнэрнай хэд бэ гэхэдэ, 60 килограммтан соohоо СССР-эй спортын мастер Бата Батуев аяар табан уулзалга үнгэргэжэ, һүүлшын түгэсхэлэй наадада Владимир хотоһоо ерэһэн спортын мастер Актаровые диилэжэ, СССР-эй профсоюзуудай чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртэбэ. 57 килограммда наадаһан багшанарай институдай студент Александр Тангасов түгэсхэлэй мүрысөөндэ Новгородой б рэгшэ жэлдэ РСФС һуурин эзэлхын т наадада мүнгэн хүртэһэн Никол туладаха, хоёр эзэлээ. 63,5 килогр нүүртэ мүрысэнэ Овчаренко Чимит манова 3:2 тоотоо дэжэ, мүнгэн мед байха юм.

Технологическа институдуудай СССР-эй спортын Шутуков, Хорлоев шэд 48, 51, 60 шэгнүүртэн соohоо һууринуудые эзэлбэ.

Профсоюзуудай дэй спортын бүлэ данда эрхимлэжэ тагаймнай хубүүд рүү һуури эзэлхы гэргэгдэхэ наадада эрхэдэ хүртэбэ. Т ерэхэ жэлэй фер Тамбов хотодо хараалагдана.

СПОРТЛОТО

«45-һаа 6-ень тааха» ба «36-һаа 5-ень тааха» «Спортлотогой» 47-дохи тиражай дүнгүүд:

«45-һаа 6-ень тааха спортлото»: 9—велоспорт шоссе, 22—уһа руу һүрэлгэ, 24—гарай бүмбэгэ, 27—һур харбалга, 33—футбол, 43—аяншалга.

«36-һаа 5-ень тааха спортлото»: 4— бокс, 16— мори урилдаан, 28— һомоор буудалга, 29—сагаалса руу мэргэн буудалга, 34—ногоон дээрэ наададаг хоккей.

1991 оной ноябриин 24-дэ үнгэргэгдэһэн «Спортлотогой» 47-дохи тиражай дүнгүүдые «Союзспортлото» нэгэдэл согсолбо.

«45-һаа 6-ень тааха спортлото»: 1.958.192 билет ороо. Зургаан номер (2 карточка) тааһан Эрхүүгэй болон Крымскэ областьнуудта хоёр хүнүүд 195.4 табан номер (57 таагшад 2.190 түр номер (3.432 карт һан хүнүүд 92 түр байна.

«36-һаа 5-ень тааха лото»: 12.609.040-бэ Табан номер (24 тааһан хүнүүд 26.2 дүрбэн номер (5.7 ка)таагшад 188 түр бан номер (159.37 ка) тааһан хүнүүд абахэ байна.

47-дохи тиражай дээр ба 38-дахи 47-дохи тираж хүр даһан 10 тиражай дээр шүүгдэрнүүд декабриин 14-һөө январиин 14 болох дэхэ.

ЗАХААМИНҺАА МӘДЭЭСЭНЭ

СССР СОО МӘДЭЭЖЭ БОЛОБО

Энэ жэл һаяшаг Зэдын комбинадай эдир үхибүүдэй спортын һургуулиин директор Сергей Иванович Васильевта «Буряадай ССР-эй физическэ культурын габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэһэн үндэр нэрэ зэргэ олгогдоо һэн. Үшөө энэ мэдээсэлэй мартагдаагүй байтар Москвааһаа үшөө нэгэ баяртай мэдээсэл ерэбэ. СССР-эй Госкомспортын захиралтаар Сергей Ивановичта «Боксоор бүхэсоюзна категориин судья» гэһэн зэргэ олгогдобо. Тиихэлээрээ хэдалиг холын Захааминдашье СССР түрэн түрын эйндаатай судья тодорбо бшуу.

Сергей Иванович Васильев түрэл Захааминдаа бусажа ерэмсээрээ, бүри жараад онуудай эхеэр манай суута боксер байһан Николай Тыкшеевич Хабаловай (залуудаа Велингтон Баранниковтай нэгэ шэгнүүртэ республикын түрүү һуури буляалдадаг, Сибириин болон Алас-Дурна зүгэй чемпион байһан) үндэһэ табиһан боксын һургуулида тренерээр арба гаран лэ жэлдэ хүдэлнэ. Энэ хугасаа соо тэрээнэй һориһон олон хүбүүдэй дундаһаа табаниинь «СССР-эй спортын мастер» гэһэн нэрэ зэргэтэй болоо.

С. И. Васильевай ашаар Захааминай боксын һургуули СССР соо мэдэжэ болобо.

НЮТАГАЙ ХҮБҮҮН ШАЛГАРАА

Һаяшаг Монголой Арадай Республикын ниислэл хото Улаан-Баатарта боксоор «Интернационалэ гэһэн улаасхорондын ехэ наадан үнгэргэгдэһэн байна. Энэ мүрысөөндэ Хитадай, Японой, Корей, Монголой, Буряадай ССР-эй «арһан бээлэйн» эзэд хабаадаа юм.

Буряадай ССР-эй командын бүридэлдэ оруулагдаһан нютагаймнай хүбүүн, СССР-эй спортын мастер Алексей Овчаренко бэрхээр туладажа, бронзо медаляар шагнагдаба. Алексей Буряадай боксернуудай дундаһаа гансаараа шагналай һуури эзэлжэ, нүхэдэйнгөө амаршалгада хүртөо.

М. ГОНЧИКОВ,
манай корр.

БУРЯТИЯ мүнөөдэрэй номерто

«Росси һэргэн хүгжэхэл» — Д. Коркиной мэдээсэл.

Үдэрэй шухала асуудал. «Хамтын зөөри»—В. Багонинай статья.

«Байранууд дулаагаар хангагдаха гү?», А. Хабитуев В. Багонин хоёрой статья.

«Бусадшье асуудалнуудые зүбшэлгэ арсалдаатай байба» —В. Багониной тоосоон.

«Тэсэбэринь захагүй бэшэлэ —Е. Сурмачай корреспонденци.

Уншагша шүүмжэлнэ, дурадхана, асууна. «Тогоошон хүтэлбэрилнэ»—Ю. Убеевэй статья.

Сонин эфран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 7.30—«Үглөө». Финляндиин ТВ дурадхана: 10.05—«Дизайнер по стеклу» — баримтата фильм. 10.30—«Анна Лиисе» — уран һайханай фильм. 12.00—Хүүгэдэй час. [Немец хэлэн]. 13.00—Шэнэ һониной албан. 13.15—Баримтата фильм. 14.55—Телемикст. 15.40—Блокнот. 15.45—Экономическа агентство. 16.15—Ольга Ивановагай хэшээлнүүд. 16.30—«Житие Дон Кихота и Санчо». Уран һайханай фильм. 1-дэхи фильм. 1-дэхи серия. 17.35 — Хүүгэдэй хүгжэмэй клуб. 18.35 — Мультфильм. 18.45—Абьяас шуналтай хүнүүд тухай. 19.00—Конверсиин асуудалнуудаа. 19.30—Шэнэ һониной албан. 19.45—Ялта-91. Финляндиин ТВ дурадхана: 20.00—«Дизайнер по стеклу» — баримтата фильм. 20.25—«Анна Лиисе» — уран һайханай фильм. 22.00—Мэдээсэлэй программа. 22.35—«Тайная война» — баримтата фильм. 23.40—Эстрадын программа. 01.15—Арадай аялга хүгжэм. 01.30—Шэнэ һониной албан. 01.45—П. И. Чайковский. «Манфлет».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00—Үглөөнэй гимнастика. 9.20—9.50— Француз хэлэн. 10.20—Мультфильм. 11.00—Баримтата фильм. 11.20—Ород соёл тухай. 12-дохи дамжуулга. 12.00—«Пятое колесо» гэһэн программа. 14.00—Баримтата фильм. 14.30—Камерна хүгжэмэй концерт. 15.40—«Би танда дуратайб...» 16.10—Ритмическэ гимнастика. Буряадай телевидени. 17.35—Мультфильмүүд. 18.15—«Талын галнууд» — тележурнал (буряадаар). «Пульс» видеоканал. 19.00—Байгал. 19.20—Худоогэй юрын үдэрнүүд. Пр газарай реформо б 20.00—Байгал. 20.1 ятиин аграрна цаг нүүдэй ажахын м ерээдүйн байдал. 20 жын һониннууд. Мо —Мэдээсэлнүүд. 21.3 лан нойрсогты, б 21.35—Худалдаа мэдээсэлэй програм —Баримтата фильм. Хүгжэмтэ дамжуулга. Нүхэд тухайгаа. 2 23.25—«От за Отч экуулга. 24.00—Мэ 00.20—«Актриса Тат никова».

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Редактор Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

Манай адрес: 670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемный — 2-54-54, редакторай орлогшоной — 2-68-08, 2-62-62, хорюусалгата секретариин — 2-50-52, секретариадай — 2-66-76, таһагууд: соведүүдэй хүдэлмэриин ба нинтын эмхинүүдэй — 2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, 2-67-81; социально-экономическа — 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-69-58; соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; олонкитын хүдэлмэриин ба мэдээсэлэй —2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-67-81; оршуулгын — 2-60-91; коммерческэ — 2-67-81; корректорнүүдэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающиннуудай) — 2-35-95, манай корреспондентнүүд: Баргажанда — 91-1-44, Закаменскда —31-61, Агинскда — 3-45-94.
Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор — 2-37-32, бухгалтери — 2-33-77, ректа —2-56-62.

Газетэ жэлдээ 260 дахин гараха. Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй Газетын индекс 50901. Тираж 6600. Хэбл